T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DEMOKRASİNİN İŞLEVSELLİĞİ İLE SENDİKALAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Emin Yaşar

Ankara-2021

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DEMOKRASİNİN İŞLEVSELLİĞİ İLE SENDİKALAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Emin Yaşar

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İsmail Bircan

Ankara-2021

KABUL VE ONAY

Mehmet Emin YAŞAR tarafından hazırlanan "Demokrasinin İşlevselliği İle Sendikalar Arasındaki İlişki" başlıklı bu çalışma, 21/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr.Halil İbrahim ÜLKER (Başkan)

Prof. Dr. İsmail BİRCAM (Danışman)

Doç. Dr. Mustafa ALTUNOK (Üye)

Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tarih ve İmza

M.Emin Yaşar

ÖZ

YAŞAR, Mehmet Emin. Demokrasinin İşlevselliği ile Sendikalar Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Demokrasi, halkın kendi kendisini yönetmesi anlamına gelir. Ancak bunun yöntem olarak nasıl gerçekleşeceği konusunda ortaya birden fazla fikir atılmıştır. Halihazırda en fazla tercih edilen temsili demokrasidir. Ancak bunun da işletilmesi konusunda ülkeden ülkeye bir takım farklılıklar meydana gelebilmektedir. Bu durumda özgürlüklerin ne boyutta olduğu gerçeği sendikacılık fikrinin gelişmesini sağlayacak önemli bir noktadır. Çünkü demokrasinin varlığı ve doğru işletilmesi fikir özgürlüğü bağlamında insanların kendilerini daha iyi ifade edebilmesi ve yasal bir çerçevede örgütlenebilmesini sağlayacaktır. Sendikalaşma sanayi devrimi ile ortaya çıkmış ve işçi sınıfının sosyalist çerçevede örgütlenmesi ile ilk olarak Batı'da kendini göstermiştir. Türkiye'de ise Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bilhassa 1908'den sonra tam anlamıyla olmasa da sendikal hareketler ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1946'ya kadar sendikalaşama hareketleri neredeyse tamamen yasaklanmıştır. Çok partili hayata geçişten sonra ise bir takım haklar verilemesine rağmen gerçek anlamda ilerleme 1961'den sonra kaydedilmiştir. Türkiye için sendikalaşma fikri tam anlamıyla demokrasi kültürü yerleşmediği için topal ördek misali ilerlemiş zaman zaman ise 1980 darbesinden olduğu gibi yasaklara maruz kalmıştır.

Anahtar Sözcükler: Demokrasi, Sendikalaşma, İşçi Sınıfı, Sanayi Devrimi, Türkiye

ABSTRACT

YAŞAR, Mehmet Emin. The Relationship Between the Functionality of Democracy and Trade Unions, Master Thesis, Ankara, 2021.

Democracy means people's self-government. However, more than one idea has been raised as to how this will take place as a method. It is currently the most preferred representative democracy. However, there may be some differences from country to country in terms of its operation. In this case, the reality of the extent of freedoms is an important point that will enable the development of the idea of unionism. Because the existence and correct operation of democracy will enable people to express themselves better and organize within a legal framework in the context of freedom of thought. Unionization emerged with the industrial revolution and first manifested itself in the West with the organization of the working class within a socialist framework. In Turkey, on the other hand, trade union movements emerged in the last period of the Ottoman Empire, especially after 1908, although not fully. Until 1946, after the proclamation of the Republic, unionization movements were almost completely banned. Although some rights were granted after the transition to multi-party life, real progress was made after 1961. For Turkey, the idea of unionization developed like a lame duck, as the culture of democracy was not fully established, and from time to time it was subject to prohibitions, as in the 1980 coup.

Keywords: Democracy, Unionization, Working Class, Industrial Revolution, Turkey

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmanın hazırlanmasında ve hayata geçmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İsmail BİRCAN teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca bilgisinden ve tecrübesinden istifade ettiğim, bana çıktığım yolda örnek olan, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi / Radyasyon Onkolojisi Anabilim Dalı'nda görev yapan sevgili teyzem Dr. Öğretim Gör. Songül Barlaz Us'a sonsuz saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.

Son olarak her zaman yanımda olan, sevgilerini ve inançlarını hiçbir zaman esirgemeyen sevgili aileme sonsuz saygı ve sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
TEŞEKKÜR ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **vii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ KAVRAMI VE İÇERİĞİ

1.1. Demokrasinin Tanımı ve Kavramsal Çerçevesi **5**
1.2. Demokrasi Modelleri **6**
1.2.1. Doğrudan (klasik) demokrasi 6
1.2.2. Temsili demokrasi 8
1.2.3. Oydaşmacı demokrasi 9
1.2.4. Çoğunlukçu demokrasi 9
1.2.5. Totaliter demokrasi 11
1.3. Demokrasi Kuramları **11**
1.3.1. Liberal demokrasi (özgürlükçü/çoğulcu) kuramı 11
1.3.2. Sosyal demokrasi kuramı 14
1.3.3. Eleştirel demokrasi kuramı 15
1.3.4. Müzakereci demokrasi kuramı 16
1.3.5. Katılımcı demokrasi kuramı 19
1.3.6. Düşük yoğunluklu demokrasi kuramı 20

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKA KAVRAMI VE SENDİKA TARİHİ

2.1. Sendikal Hareketlerinin Başlangıcı: Sanayi Devrimi **23**
2.1.1. Osmanlı devletinde sanayi devrimine bakış 25
2.2. Sendika Kavramı ve Sendikalaşmanın Amacı **27**

2.3. Sendikacılığın Tarihi Gelişimi ve Doğuşu 28
2.3.1. Ludist sendikal hareketler 32
2.3.2. Owenist sendikal hareketler 34
2.3.3. Çartist sendikal hareketler 34
2.4. Dünyada Sendika: İngiltere'de Sendikacılık Örneği 36
2.5. Sendikaların Sınıflandırılması 40
2.5.1. İşkolu sendikaları 40
2.5.2. Genel sendikalar 42
2.5.3. Meslek sendikaları 43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SENDİKACILIK VE DEMOKRASİ

3.1. Osmanlı Döneminde Sendikal Hareketler 45
3.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Demokrasi Kültürü ve Sendikal Hareketler 47
3.2.1. 1923-60 yılları arasında Türkiye'de sendikal hareketler ve demokrasi..... 47
3.2.2. 1960-80 yılları arasında Türkiye'de sendikal hareketler ve demokrasi..... 50
3.2.3. 1980-2020 yılları arasında Türkiye'de sendikal hareketler ve demokrasi.... 53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Amacı 56
4.2. Araştırmanın Yöntemi 56
4.3. Anket Formunun Oluşturulması 57
4.4. Verilerin Analizi 57
4.5. Araştırmanın Hipotezleri 57

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇ

5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile İlgili Bilgiler 60

5.2. 1980 Öncesi ve 1980 Sonrası Sendikaya Üye Olan Katılımcıların Sendika ve Demokrasi İlişkisi ile İlgili Görüşleri..... 62

5.3. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile Üyesi Bulundukları Sendikadaki Demokrasi İlişkisinin Regresyon Analizi..... 66

SONUÇ..... 69

KAYNAKÇA 71

EKLER..... 77

EK-1. Anket Formu 77

TURNITIN RAPORU 81

ÖZGEÇMİŞ..... 87

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. 1980 sonrası çeşitli dünya ülkelerinde ki sendikalaşma yoğunluğundaki değişim 40

Tablo 2. Katılımcıların kişisel özellikleri 60

Tablo 3. Katılımcıların sendika ve demokrasi ilişkisi ile ilgili görüşleri 61

Tablo 4. Katılımcıların sendika ve demokrasi ilişkisi ile ilgili görüşleri 62

Tablo 5. Katılımcıların eğitim durumu ile sendika içerisinde demokrasi uygulanmasının regresyon analizi 66

Tablo 6. Katılımcıların yaş durumu ile sendika içerisinde demokrasi uygulanmasının regresyon analizi 67

GİRİŞ

Demokrasi'nin tarifi ve kavramsal çerçevesini çizmeden evvel kısaca tarihinden bahsetmek isabetli olacaktır. Demokrasinin tarihi denilince akla Antik Yunan demokrasisi gelmektedir. Çünkü modern demokrasi yapılanması oldukça yeni bir yapılanmadır. Demokrasinin ilk örneği oldukça eski çağlarda milattan önce takriben 508-308 yılları arasında Atina'da görülmüştür. M.Ö. 8. yüzyıla kadar krallıkla yönetilen Atina bu tarihten sonra aristokratların yönetimine geçmiştir. Demokrasi uygulamasına geçişte soylular ile halk arasında yaşanan gerilimin payı yüksektir. Bunu aşmak için öncelikle Drakon, ardından da Solon kanunları yapılmıştır. İki kesim arasındaki temel problem borç köleliği sisteminden kaynaklanmaktaydı. Soylulardan borç alan halkın borcunu ödeyememesi ile köle durumuna düşmesi söz konusu oluyordu. İnsanlar soylulardan aldıkları borca karşılık kendilerini, eşlerini ve çocuklarını adeta ipotek ettiriyordu. Bu durum onların temel özlük haklarından mahrum kalması anlamına geldiği için bir süre sonra ciddi sorunların baş göstermesine neden oldu. Solon kanunları ile borç köleliğinin kaldırılması Atina şehir devletinin demokrasiye adım atmasını sağladı. Çünkü şehirde sınıfsal yapı bu kanun sayesinde değişmişti. Böylece Atina'da M.Ö. 508'de demokrasi uygulaması başlatılmış oldu. Antik Yunan'da demokrasi iki yüz yıl kadar sürmüş ve Makedon yenilgisi ile sona ermiştir (Hüner, 2013, s.1).

Demokrasi tarihinden bahsetmişken Antik Yunan demokrasisinin özeliklerinden de kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Antik Atina'da uygulanan demokrasiye doğrudan demokrasi denilmektedir. Bu demokrasi türünde;

- Bir meydana toplanan halk önemli konularda aldıkları kararları yöneticilere bildirirdi.
- Bu demokrasi türü bilinen ilk demokrasi örneğidir.
- Sadece vatandaş olarak kabul edilenler demokrasinin nimetlerinden faydalanmaktadır. Köleler, kadınlar, çocuklar ve yabancıların bu konuda bir hakkı söz konusu değildir.
- Meclis toplantılarına 20 yaş üzeri erkek vatandaşlar katılır ve alınan kararlar bir grup tarafından uygulanırdı.

- Her ne kadar kadınlar, çocuklar ve köleler demokraside söz sahibi olmasa da en azından tek bir kişinin mutlak hakimiyetinin olmadığı bir sistem uygulanıyordu. Bu da onu kıymetli yapmaktadır (Korkmaz, 2010, s.366).
- Son olarak bu sistem Atina'da iki yüzyıl uygulanmış ve zengin, barışçıl ve sağlam bir şehir devletinin ortaya çıkmasına hizmet etmiştir (Dinçkol, 2017, s.758). Bu özellikler bağlamında Antik Yunan demokrasisinin genel hatları ayrıntıları ile aşağıda ifade edilecektir.

Antik Yunan'da demokrasi ile bağlantılı ilk toplumsal öğe Halk'tır. Halktan kastedilenin ne olduğunun ifade edilmesi demokrasi anlayışının bağlamını ortaya koymada önemli bir nokta olacaktır. Halk kavramı Antik Yunan'da bütün insanları ifade etmez. Sadece özgür olanlar bu kavrama dahildir. Köleler bu kavrama dahil değildir. Halk kavramı ise kendi içinde yine sınıfsal ayrıma tabi tutulmuştur. Büyük toprak sahipleri, soylular, ticaret ve zanaat erbabı orta sınıf, çok az toprağa sahip yoksul köylüler ve toprağı olmayan kentli emekçiler olmak üzere halk kesimi kendi içinde şekillenmiştir. Demokrasi kavramı içinde siyasal yaşama katkı sağlayanlar sadece erkeklerdir. Yukarıda ifade edilen Halk kitlesinin içinde yer alan kadınların ise demokrasi yönetiminde söz hakları yoktur (Akkoç, 2014, s:33).

Antik Yunan Demokrasisi bir tarafa günümüz demokrasi anlayışına giden yol Ortaçağın feodal düzeninin kentli burjuva sınıfına evrilmesi ile başlamış ve bir takım sözleşmeler ile siyasal hayat içinde kendine yer bulmaya başlamıştır. İngiltere'de çok daha önce tamamlanan süreç Kara Avrupa'sında daha sonra tamamlandı. Burjuvanın önce feodal sistemi kralları destekleyerek yıkması sonrasında ise merkezi krallıkları yok etmesiyle parlamenter sisteme geçildi ve klasik batı demokrasisinin yolu açılmış oldu. Bu bağlamda dar bir çerçevede seçim aygıtı ile başlayan demokrasi kültürü zaman içinde temsili sisteme evrilerek kapsamı genişledi (Bilge, 2011, s:49-51).

Türkiye'deki demokrasinin oturması meselesi üçüncü bölümde ele alınacağından burada kısa bir cümle ile meseleye temas edilecektir. Ancak öncelikle bilinmesi gereken şudur ki Türkiye'de demokrasi kültürü bir asırdan biraz fazla bir süre önce başlamış olmasına rağmen henüz yerleşmemiştir (Karpat, 2010, s: 53-73). Sivil toplum kuruluşu kapsamına giren sendikalar gibi yapılanmalar da aynı paralelde gelişim göstermiştir. Demokrasi hür irade ile insanların yönetime katılması ve yönetim ile ilgili yasalar çerçevesinde söz sahibi olduğu bir sistem olduğu için özlük haklarını

savunma ve iyileştirmek isteyen sendikaların bu sistemde yeri oldukça önemlidir. Ancak sendikaların işleyişi demokrasi kültürünün yerleşmesi bağlamında kıymetlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ KAVRAMI VE İÇERİĞİ

1.1. Demokrasinin Tanımı ve Kavramsal Çerçevesi

Latince bir kavram olan Demokrasi, halk anlamına gelen *"demos"* ile iktidar anlamına gelen *"kratos"* sözcüklerinden oluşmuştur. Sözcük anlamında ayrı olarak ise geçmişten günümüze Demokrasinin ne olduğu konusunda bir çok tanımlama yapılmıştır. Bunun en büyük sebebi *"demos"* kavramının Latincede bir den fazla anlamının olmasından ve onu benimseyen yönetimlerin kendi yönetim gelenekleri ile onu tanımlamasından ileri gelmektedir. Ancak en sade şekliyle halkın halk tarafından yönetilmesi, egemenliğin millete veya halka ait olması anlamına gelir (Korkmaz, 2016, s:365).

"Demos" kelimesi halk anlamına gelmekle beraber Yunan kültüründe fakir halkı tanımlamak için kullanmış bir terim olarak kabul ediliyordu. Bu durumda fakir veya yoksul halkın yönetilmesi anlamına geliyordu. Bu sebeple Antik Yunan'da demokrasi küçümsenen bir yönetim şekliydi. Öte yandan etimolojik olarak demokrasi ifadesinin birden fazla anlama gelmesi ve demokrasinin farklı kültürlere uyarlanması nedeniyle farklı algılanması sebebiyle üzerinde kesin olarak ittifak edilen net bir demokrasi tanımı yapılamamıştır. Dolayısıyla tek bir demokrasi türü ya da modelinden bahsedilemez. Demokrasi modelleri daha ziyade kendi içinde ve diğer modellere karşı rekabet içindedir (Heywood, 2013, s:56-57).

Demokrasinin ideal ve kesin bir tanımı yoktur. Bunun sebebi toplumların demokrasiyi kendi sosyal, ekonomik, hukuki ve siyasal yapılarına göre farklı tanımlamalarıdır. Yukarıda bahsedilen şekilde demokrasi kolayca tanımlanabilir. Ancak demokrasi akla ilk gelen şeklinde bir kavramdır? Demokrasi kelimesi aynı zamanda bir ideali temsil etmesi durumu var mıdır?

Halihazırda siyasal yönetimler içinde insan onurunu en fazla gözeten, insan haklarına en fazla saygı duyan ve onun ilerlemesi için çaba gösteren en elverişli sistem demokrasidir. Ancak bahsedilen demokrasi kesinlikle kağıt üzerinde değil uygulamada tüm şartları ile yerine getirilen modeldir. Bu şekilde demokrasi insanların kişisel haklarının güvence altına alınması, özgürlüklerinin temini noktasında kritik

öneme sahiptir. İnsan özgür hissettiği zaman bir araya gelme ve haklarını iyileştirme noktasında rahatça harekete geçebilir. Özgürlüklerin doğru tanımlanması toplumsal yaşamda kaos çıkmaması için de önemlidir. Kişisel özgürlükler toplumsal özgürlüğün gerisinde kalır ve birbirini tamamlar. Ayrıca demokrasi insanın hem toplumla hem de devletle olan ilişkisini düzenler. Tüm bu yönleriyle demokrasi diğer yönetim şekillerinden ayrılır ve ön plana çıkar (Ural, 1999, s:452).

İdeal demokrasi modeli Batı tarzı modeldir. Batı tarzı demokrasi modelinde işler kağıt üzerinde değil hukuki şartlara göre düzenlenir. Demokrasi bu şekilde değer kazanır ve yukarıda bahsedilen şartlar yerine gelir. Öte yandan demokrasinin yürütülmesinde ülkeden ülkeye farklılıklar yaşanacağı aşikardır. Çünkü her ülkenin farklı bir kültürü ve insan yapısı vardır. Bunlara doğru bir şekilde hitap edecek demokrasi yorumu ile insan hakları ve insanların beklentileri karşılanabilir. Bu bağlamda Avrupa'da demokrasinin işleyişi Amerika ve Japonya'daki gibi değildir. Zaten demokrasi ait olduğu toplumun değerleri ile uyumu ölçüsünde anlam kazanır. Çünkü toplumdaki bireylerin davranmışları, kültürlerin birbirinden farklı olması bireylerin özgürlük anlayışlarının farklı olmasına neden olmuştur. Bu farklıklar çerçevesinde birey-devlet ilişkisi düzenlenir ve demokrasi yönetimi şekillenir (Ural, 1999, s:453). Bu bağlamda Türkiye'de demokrasi kültüründen bahsetmek gerekecektir. Ancak konu bütünlüğünü korumak için bu değerlendirme üçüncü bölümde yapılacaktır.

Son olarak şunu ifade edelim ki demokrasi ile toplumlardaki farklılıklar ve çeşitlilikler siyasi hayata dahil olmaktadır. Bu sayede sorunların çözümü kolaylaşmaktadır. Demokrasi ile insanın hayat şartları ve konforu artmaktadır. Demokrasi gerçek anlamda işletilirse sorunların en aza indiği bir ortam meydana gelir (Türk Demokrasi Vakfı, 1992, s:9).

1.2. Demokrasi Modelleri

1.2.1. Doğrudan (klasik) demokrasi

Vatandaşların herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan doğrudan doğruya egemenlik hakkını kullanarak siyasal kararlara katıldığı demokrasi biçimdir. Bu demokrasi modelinde devlet yönetimi için alınan kararlar doğrudan ve aracısız olarak

alınır. Doğrudan veya klasik demokrasi adı verilen bu sistem Antik Yunan'a dayanır. Sistemin Antik Yunan'daki işleyişi hakkında giriş kısmında bilgi verildiğinden tekrara düşmemek adına burada sistemin genel hatlarından bahsedilecektir. M.Ö. 5. 4. yüzyıllarda Atina'da uygulanan demokrasi modeli doğrudan demokrasi modeliydi. Çünkü aracısız halkın kendisi devlet ile ilgili kararları verebiliyordu. Doğrudan demokrasinin günümüzde uygulanması neredeyse imkansızdır. Ancak modern dönemde sınırlı da olsa bazı uygulamalarına rastlamak mümkündür. ABD'deki kasaba toplantıları ile İsviçre'nin küçük kantonlarında ortak meclisler aracılığıyla doğrudan demokrasi örnekleri sergilenmiştir (Heywood, 2014, s:107-108).

Doğrudan demokrasinin en önemli temsilcilerinden birisi Rousseau'dur. Halk egemenliği teorisinin sahibi olan Rousseau bu teorisiyle doğrudan demokrasinin özünü ortaya koymaktadır. Egemenlik olgusunun herhangi bir şekilde devredilemeyeceğini savunan Rousseau'ya göre egemenlik halktan başka kimsenin değildir. Kanunların halk tarafından yapılması gerektiğini savunmuş ve halkın dışında yapılan kanunların gerçek kanun olmadığını dile getirmiştir. Rousseau'ya göre halk iktidarını bir başka egemen güce vermemelidir. Halk yasama gücünü elinde bulundurmalıdır ve temsili yönetimi değil bizzat yönetime halkın kendisinin katılması gerekmektedir. Rousseau'nın *"Toplum Sözleşmesi"* adlı eserinde belirttiği gibi asıl güç yasalar değil yasama gücüdür (Erdinç, 1974, s: 297-326).

Doğrudan demokrasinin halkı harekete geçirmesi ayrıca toplumun tümünü kuşatmasına rağmen günümüzde yaygın olan demokrasi türü temsili demokrasidir. Halk egemenliğini seçtiği temsilciler tarafından yürütüldüğü için temsili demokrasi eleştirilmektedir (Tunç, 2008, s: 1117).

Günümüz için doğrudan demokrasi uygulamasında yukarıda ifade edildiği gibi örnek olarak az nüfuslu küçük devletler nazara verilmişti. Bu bağlamda Robert Dahl'a göre Antik Yunan demokrasisini gören bir kimse günümüz demokrasisini görseydi buna demokrasi demezdi. Bunun en önemli sebeplerinden biri göreceli nüfusu az olan ve küçük katılımcı şehirlerden, büyük ve yoğun şehirlere geçilmesidir. Kent büyüklüğünde yaşanan bu değişim demokrasinin tanımında da değişimlere neden olmuştur (Dahl, 1993, s:7-8).

1.2.2. Temsili demokrasi

Bu demokrasi modelinde millet kendisine ait olan egemenlik hakkını seçim yoluyla bir başkasına emaneten vermektedir. Halkı temsilen görevi devralan vekiller demokrasinin işletilmesi için gücünü yine halktan ve anayasadan alırlar. Seçim olmadan temsili demokrasi olamaz. Ancak bu modelde vatandaşın dilekçe hakkı ile demokrasiye katılımı sağlanır. Vatandaşın seçtiği temsilci sadece seçildiği ilin veya bölgenin değil tüm memleketin temsilcisi olur. Bu modele uygun olarak Almanya, İngiltere, ABD ve Japonya gibi devletler örnek olarak gösterilebilir (Tunç, 2008, s: 1117).

M.Ö 4. ve 5. yüzyıllarda Antik Yunan Şehir Devletleri'nde uygulanan doğrudan demokrasi modelinde halkın belirli bir kısmı alınan kararlara ve uygulamalara katılmaktaydı. Belirtmek gerekir ki Antik Yunan demokrasisinde ise katılım kısıtlı olmaktaydı. Köleler ve kadınlar doğrudan demokrasiye katılım sağlayamamaktaydı. Ancak zaman geçtikçe doğrudan demokrasi modeline katılım sorunlu bir hal almaya başladı ve demokrasinin temsil şekli değişime uğramak zorunda kaldı. Demokrasinin şekil ve biçim olarak değişime uğrarken temsil kavramı karşımıza çıkmıştır. Temsil kelimesi başkası adına işlem yapabilme, irade ortaya koyabilme anlamına gelebilmektedir. Temsil kavramını siyasal zeminde en önemli göstergesi yasalarla belirlenen ve belirli periyotlarla yapılan seçimlerdir Temsil kavramın gerçekleşebilmesi için seçimlerin yanında siyasal partilerde büyük önem taşımaktadır. Demokrasinin söz konusu olduğu siyasal yapılanmalarda iktidarın meşru şekilde el değiştirdiği yegâne rejimdir. Temsili demokrasilerde seçimler halkın iradelerini ve görüşlerini siyasal zemine aktaran önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta bazı görüşler seçimler ve demokrasiyi birbirleri ile özdeşleştirmektedir. Belirtmek gerekir ki temsil durumu vatandaşların egemenlik hakkında vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Halk dolayı ve doğrudan olarak yönetime müdahale edebilir ve egemenlik hakkını kullanabilir. Seçimlerin adil ve özgür olabilmesi temsili demokrasiyi güçlendiren bir durumdur (Nacak, 2014, s: 194-214).

Demokrasinin tanımı yapılırken genel anlamda halk tarafından yönetim akla gelmektedir. Halkın yönetiminde anlaşılan siyasi ve politik kararlar almak ve bunları uygulamak vardır. Günümüz şartların halkın bizzat karar alması ve uygulaması pek

mümkün değildir. Ancak bunları alacakları kararları ve ardından yapılacak uygulamaları belirli bir temsille gerçekleşir. Buna temsil demokrasi denilmektedir. Sartori bu durumu yönetilen demokrasi olarak tanımlamaktadır (Sartori, 1996, s:47).

Bu modelde temel amaç demokrasiyi çoğunluğun iradesine göre şekillendirmektir. Bu sayede yönetimler meşruiyet elde ederek iktidarda kalabilirler. Yani Demokrasi bir araca dönüşüp amacından sapabilir (Nacak, 2014, s: 196). Ancak oy çokluğunu esas alan bu sistem çoğunluğun azınlık üzerinde tahakkümüne sebebiyet verdiği için demokrasi belli kesimleri yok sayan bir sisteme dönüşebilmektedir. Bundan başka temsili demokrasi modern dönemde küreselleşmenin etkisi ile başka açılardan da krizler yaşamaktadır. Küreselleşme ile meydana gelen anlayış değişikliği ile sınır kavramı değişmiştir. Sadece yaşanılan topraklarla ilgili karar verme yerini daha geniş kapsamlı düşünceye bırakmıştır. Böylece temsili demokrasi modeli demokrasinin işleyişinde yetersiz kalmaktadır (Hopyar, 2016, s: 66).

1.2.3. Oydaşmacı demokrasi

Çoğunluğun diktatörlüğüne meydan vermemek ve demokrasiyi en alt katmanlara kadar yayarak en etkili şekilde icra edilmesini sağlamak amacı taşıyan bu sistem dışlayıcı değil kapsayıcıdır. Oydaşmacı model sayesinde çoğunluğun tahakkümünün kırılması sağlanır. Bu modelde yürütüme gücü paylaşılır. Resmi ve gayri resmi kuvvetler ayrılığı kesin olarak devrededir. İki meclisli ve birbirini kontrol eden dengeli bir yapı yürürlüktedir. Bunların yanında azınlıkların temsili, kesinlikle çok partili sistemin tüm şartları ile devam ettirilmesi, yerel temsil keyfiyeti ve halk vetosu gibi sigortalar kullanılır. Böylece sistem kendi içinde her bir bireyin hakkını gözeten, demokrasiyi en alt düzeye kadar yaşatan bir model ortaya çıkar (Lıjhphart, 1986, s: 14-18). Bu modele ilişkin uygulamalara İsviçre, Belçika, Hollanda ve Avusturya'da rastlamak mümkündür (Kahraman ve Evre, 2008, s:66).

1.2.4. Çoğunlukçu demokrasi

Çoğunluk prensibine dayanan bu modelde ana düşünce devletin çoğunluğun isteklerine ve iradesine göre yönetilmesi gerektiğidir. Bu sistemde çoğunluğun kararı her şeyin üstünde kabul edilir. Oydaşmacı modelin tam tersi bir model olan

çoğunlukçu demokrasi modelinde çoğunluğun yönetme hakkı mutlaktır (Gözler, 2006, s:114).

İsmini Londra yasama meclisinden alan bu model, Birleşik Krallıkta uygulanmaktadır. Josef Schumpeter'in Kapitalismus adlı eserinde demokrasi tanımını bireylerin iktidara gelebilmeleri için, rekabetçi bir şekilde halkın oyuna alabilmek adına verdikleri mücadele olarak tanımlamıştır. Bu tanıma en uygun örnek İngiltere'deki Çoğunlukçu demokrasi modelidir. Başkanlık sistemi denilince akla nasıl ki Amerika geliyorsa Westminster demokrasi denilince akla Birleşik Krallık gelmektedir (Schumpeter, 1950, s: 428).

Bu modelin önemli özelliklerinden bir tanesi uzun ömürlü ve istikrarlı bir iktidar sağlamasıdır. Seçimler sonucundan azınlıkta kalan kesim, diğer başka seçimlerde iktidarı elde etmek için çeşitli argümanlar üreterek muhalif bir politika yürütür. Çoğunluğun oyu alarak iktidara gelen kesim ise kendi siyasetini kendi aldığı kararlar doğrultusunda yürütür. Westminster demokrasinin bir diğer özelliği de karar alma işlevlerinde düşük maliyetler olduğundan dolayı avantajlı kabul edilmektedir (Göztepe, 2010, s: 130-140).

Bu demokrasi modelinde yasama yürütmeyi etkilediği içim kabine meclisin güvenine bağlı olarak görevini icra etmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki kabine, seçimlerde çoğunluğun oyunu alan iktidar patisinin liderinden oluştuğu için meclisinde desteğini arkasın alarak isteği yasayı çıkarabilmektedir. Bu demokrasi modelinde merkeziyetçi bir yönetim söz konusudur. İngiltere 'de federal yönetimler olsa da bölgesel yönetimler genellikle güçlerini merkezden almaktadır (Tunç, 2008, s: 1113-1132).

Bu modelde oy çokluğu ilkesi geçerli olmakla beraber çoğunluğun isteklerine göre demokratik sistemin sağlamlaştırıldığı düşünülmektedir. Yani halkı çoğunluk tarafından yönetilmesi anlamına gelir. Çoğunlukçu demokraside yürütme gücü tek parti ve dar bir kabine etrafında toplanır. Böylece tek bir iktidar ve kabine üstünlüğü meydana çıkar. Tek bir partinin iktidarda olduğu ancak onun da karşısında bir muhalefet partisinin yer aldığı ikili parti sistemi bu modelde yürürlükte olan temel hususlardan biridir. Parlamento egemen olmakla beraber nihai güç olarak kabul edilir (Schmidt, 2001, s: 231-234; Bekcan, 2005, s:36).

1.2.5. Totaliter demokrasi

Aslında totaliter kelimesi ile demokrasi arasında tam bir zıtlık söz konusudur. Ancak totaliter demokrasi kavramı literatüre girmiştir. Ve demokratik olduğunu iddia eden liderlerin kendilerinde topladıkları bir çeşit diktatörlük olarak tanımlanır (Heywood, 2014, s: 104). Bazı demokrasilerde halkın aynı özelliklere sahip olduğu yani homojen yapıda olduğu kabul edilir. Bu durumda halk iradesinden kasıt çoğunluğun istekleridir. Bu demokrasi düşüncesinde kutuplaşma ve demokrasinin kısıtlılığı söz konusu olur. Çoğunluktan aldığı güç ile parti yöneticisi tek gerçek iradeyi savunduğunu veya temsil ettiğini düşünmeye başlar. Böylece totaliter demokrasi meydana gelir. Seçimin devam etmesi, partilerin ve parlamentonun varlığı demokrasi kavramının kullanılmasını devam ettirdiğinden totaliterlik ile demokrasi aynı potada buluşur (Yarcı ve Taşkesen, 2016, s:559).

1.3. Demokrasi Kuramları

Demokrasinin 20. yüzyıldan itibaren öyle ya da böyle tüm dünyada tanınması ve devletlerin kendi kültürlerine uyarlayarak yeni yorumlar katması sonucu demokrasi kuramları meydana gelmiştir. Bu kuramlar aynı zamanda demokrasinin tüm alanlara yayılması düşüncesinin de bir sonucu olarak eksik görülen veya sorunlu noktaların düzeltilmesini amaçlayan bir takım düşüncelerdir. Bu çerçevede liberal, sosyal, katılımcı, eleştirel, müzakereci ve düşük yoğunluklu demokrasi kuramları ele alınacaktır.

1.3.1. Liberal demokrasi (özgürlükçü/çoğulcu) kuramı

Bu noktada ilk olarak ele alınacak kuram Liberal Demokrasi kuramı olacaktır. Bu kuramda tek bir vatandaş dahi dışarıda bırakılmayarak herkese eşit rekabet ve katılım imkanı sağlanarak onların demokrasiye entegre edilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda gerekli kural ve kurumlar düzenlenir.

Liberal demokrasi kuramına baktığımızda ilk etapta birey merkezli olduğunu görmekteyiz. Burada ki birey durumu Kant'ın bahsettiği otonom bireydir. Söz konusu birey kendi başına amaçtır ve kendi amaçları dışında herhangi amaçlarlar için kullanılmamalıdır. Birey kendi amaçları ve hedefleri peşindedir. Bu bakımdan Antik Yunan Demokrasisinden ayrılacaktır. Antik Yunan Demokrasisinde vatandaşların

ortak bir amaç doğrultusunda birleşirken Liberal Demokrasi'de bireysel çıkarlar ön planda olmaktadır. Liberal düşünürlere göre birey olgusu halk, aile yurttaş gibi kavramlardan daha gerçekçi bir kavramdır. Liberallere göre toplum çıkarı gibi olgular gerçeği yansıtmamaktadır. Kolektif çıkarlar olsa bunlar bireysel çıkarların oluşturduğu toplam olarak yorumlamışlardır (Yayla, 2002, s:139-150).

Liberal demokrasi kuramında özgürlük konusu büyük önem taşımaktadır. Liberal özgürlük tanımı genellikle negatif özgürlük olarak tanımlanmaktadır. Liberal özgürlük barış ve adalet gibi kötü olmayan ancak bazı faydaları garanti altına almayan bir tanımdır. Liberal özgürlük tanımında esas olan bireyin önündeki engellerin kaldırılması olgusudur. Liberalizmde siyasal eşitlik kavramı bireyciliğin aksine liberalizme özgü değil demokrasiye özgü bir kavramdır. Bu kurmada siyasal eşitlik genel olarak din, dil ırk ayırt etmeksizin bütün vatandaşların seçme ve seçilebilme hakkına sahip olabilmesi demektir.

Genel olarak liberal demokrasinin ortaya koyduğu çerçeve şu şekildedir:

- Devletin alacağı kararlar ve hükümetin yürüttüğü politikanın kontrolü, yetkisini anayasadan alan görevlilerce yapılması.
- Anayasaya göre oy kullanma yetkisi olan her bireyin özgür bir şekilde oyunu kullanması.
- Seçimin uzatılmadan sık aralıklara, adaletli ve düzenli bir şekilde yapılması ve bu şekilde yöneticilerin seçilmesi.
- Anayasal olarak belirlenen seçilme kriterlerine göre yetişkin bireylerin yönetim mevkileri için yarışma hakkına sahip olması.
- Ceza alma korkusu olmadan bireylerin yönetim, rejim, siyasal meseleler, ekonomik durum gibi toplumun yönetimini ilgilendiren konularda özgürce fikir beyan edebilmesi.
- Bilginin şeffaf bir şekilde toplumda dolaşımda olması.
- Vatandaşların siyasi partilere ve diğer siyasal çıkar gruplarına demokrasinin yönetim kadrolarında yer alabilmek için başvurma hakkı.
- Halk tarafından seçilmiş organların, atanmışlara karşı siyasal ve yönetsel üstünlüğünün olması.
- Devletin kendi kendini hiçbir iç veya dış baskı olmadan yönetebilme hakkı (Tunç, 2008, s:1121).

Liberalizim ve Demokrasi Arasındaki Farklar

Liberalizm ve demokrasi kavramları her ne kadar birbirleriyle iç içe geçmiş kavramlar olsa da aralarında keskin bir ilişki yoktur. Öncelikle Liberalizm siyasi bir öğreti olarak bireyciliği öne çıkaran bir kavramdır. Liberalizm, bireylerin toplumda güç kazanmasını sağlayarak siyasal iktidarın sınırlandırılması fikrinden doğmuştur Demokrasi ise halk yönetimi, eşitlik, özgürlük gibi ana sorunları vardır. Bireysel özgürlük kavramının ön planda tutan Liberalizm, farklı yaşam anlayışına sahip olan bireylerin barış içerisinde bir arada hayat sürmesini amaçlar. Demokrasi ise eşitlik, halkın yönetimi, gibi olguları hedef almaktadır. Liberalizm sınırlı devlet anlayışıyla bireyselliği ön plana çıkarmasına karşın demokrasi yurttaşları yönetime ortak etme gayretindedir.

Demokrasinin temel zemini vatandaşların kendi kaderini tayin etmesine duyulan inanç yatmaktadır. Kendi kaderini tayin etme inancı, bireyin kendisi ve içinde bulunduğu topluluk için nelerin iyi olup olmadığını bilmesi ve bunları gerçekleştirme gayretini ifade etmektedir. Kişinin kendi kaderini belirme durumu diğer bireylerin kendi kaderini tayin etme durumunda göze alındığında bireylerin farklılıklara saygı ve hoşgörülü olma durumunu beraberinde getirir. Bu bakımdan Liberalizm ve demokrasi aynı felsefi zemine dayanmaktadır. Ancak demokrasi kavramında kişinin kendisinin ve içinde bulunduğu toplumun kurallarının belirlenmesine katılım hakkına sahiptir.

Friedrich Von Hayek *The Constitution of Liberty"adlı eserinde* liberalizm ve demokrasi arasındaki farklara değinmiştir. Hayek bu eserinde demokrasinin yasalarla ve bu yasaların nasıl yapılacağı ile ilgilendiğini; Liberalizmin ise yasaların nasıl olacağı ile değil içerik kısmına odaklandığını söylemiştir. Demokraside ve liberalizmde çoğunluğun fikirleri doğru olarak kabul edilmektedir. Fakat Liberalizmde sadece çoğunluğun düşündüğü değil, bu kararların hukuki ilkelere de uygun olması gerekiyor. Bir bakıma demokraside yönetenin kim olduğu önemliyken liberalizmde kimin nereye kadar hangi sınırlar çerçevesinde yönettiği önemlidir (Karadağ, 2020).

Demokrasi ile liberalizm arasındaki ortaya çıkan başka bir fark ise egemenliğin kullanılması ve kaynağının kimde olduğu hakkındadır. Liberalizim egemenliğin nasıl ve hangi sınırlar içeresinde kullanıldığını önemser. Siyasal Liberalizm' in önemli

isimlerinden olan John Locke, devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi sosyal sözleşme teorisiyle temellendirmiş olup devletin kaynağını ve meşruiyetini sosyal sözleşmeye dayandırmaktadır (Sabine, 1969).

1.3.2. Sosyal demokrasi kuramı

Sosyal demokrasi Batı Marksizim temelinde ortaya çıkmasına karşın hem sosyalizmi hem de kapitalizmi çeşitli yönlerden eleştirmektedir. Marksizm'in öne sürdüğü gibi kapitalizmde işçi sınıfının ekonomik koşullarda ezilmediğini, tekelleşme ve yoksullaşmanın artmadığını savunur. Sınıflı toplum yapısının ortaya çıktığı çağın gerçeğini yansıtmadığını, kapitalizmin revizyona uğrayarak zengin ve işçi sınıfının arasındaki farkı yarattığını açıklamaya çalışmaktadır. Sosyal demokrasiler refah devleti oluşumunu desteklemişlerdir (Erdem, 2020, s: 271-275).

1945 İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sosyal demokrat partilerde değişikler meydana gelmiştir. Sosyal demokrat partiler devrim ve Marksizm fikrinden uzaklaşmışlardır. Sosyal demokrasinin ekonomik anlamda devlet tekeline karşı çıkmışlar ve refah devletlerinin getirisi olan emeklilik, işsizlik yardımı, sağlık desteği vb. konulara sıcak bakmışlardır. Genel olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal demokrasiler kapital ekonominin içerişinde bulunarak sosyal refah devleti anlayışını benimsemişlerdir. Sosyal refah devleti bilindiği üzere kendi bünyesindeki kurumlar araçlığı ile toplumsal ihtiyaçlara bütçe ayırmaktadır. Sosyal demokrasi ekonominin büyümesi yerine adil ve eşit olarak kalkınmasını ön plana almaktadır. Çalışan ve çalışma hayatına katılamayan insani şartlarda bir yaşam sürmelerini ön plana almaktadır (Tokol ve Alper, 2018, s: 32-33).

Sosyal demokrasi siyasal olarak liberal demokrasiye kesin olarak karşı olmamakla birlikte, kapitalizm paylaşımda adil olmadığını ancak bunu pozitif bir devlet anlayışıyla müdahale olabileceğini savunmaktadır. Sosyal demokrasi anayasal çerçevede siyasal değişimleri onaylanmasından yandır ve hukuk devleti anlayışını savunmaktadır.

- Sosyal Demokrasi Kuramı diğerlerine göre demokrasi anlayışı bakımından farklılık gösterir. Bu modele göre demokrasinin öncelikli görevi siyasal demokrasiyi toplumun en alt katmanlarına kadar yaymak ve bu noktada

eşitliği sağlamaktır. Bu sayede yönetimi kontrol edebilmek mümkün olacaktır.

- Bu kuramın taraftarlarına göre sosyal demokrasi yerleşmediği sürece kamusal kurumların işleyişi ve özgürlük konusu havada kalacaktır. Bu sebeple kesinlikle sosyal demokrasi uygulanmalıdır.
- Sosyal demokrasinin uygulanması için toplumsal ve ekonomik kurumlara öncelik verilmeli ve sosyal uygulamalar vasıtasıyla sosyal devlet demokrasisine geçilmelidir.
- Vatandaşlar üzerinde baskıcı bir takım uygulamaların önüne geçmek ve toplumsal sınıfların ortaya çıkmasına mani olmak için sosyal demokrasi olmalıdır. Bu noktada güvence sağlandığı takdirde zayıf ve savunmasız vatandaşların hakları da gözetilmiş ve tüm şartları ile eşit bir demokratik sistem uygulanmış olacaktır.
- Sosyal demokrasi toplumsal eşitlik ilkesini baz aldığı için toplumsal sınıfların oluşmasına zengin ve fakir ayrımının belirgin bir şekilde ortaya çıkmasına imkan tanımaz.
- Aynı zamanda sosyalizmin gelişmesi ve kabul görmesi için bir aracı olarak bazı düşünürler tarafından kabul görmüş ve desteklenmiştir (Demir, 2010, s: 606).

1.3.3. Eleştirel demokrasi kuramı

Eleştirel demokrasi kuramında iki temel husus ön plana çıkar. Bunların ilki bireysel tercihlerin toplumsal tercihlerle uyuşması, ikincisi ise demokrasi ile kapitalizm eleştirisi bağlamındadır. Bireysel istekler ve önceliklerin toplumsal kararlara değiştirilmeden uygulanmasının söz konusu olup olmadığı eleştirel demokrasinin konusuna girmektedir. Bireylerin isteklerinin sınırsız olması, insanların isteklerinin birbiriyle çakışma ve özgürlük alanlarını kısıtlama endişesi gibi sorunlu noktalar bireysel isteklerin değiştirilmeden toplumsal taleplere entegresini zorlaştırır. Ancak bireylerin isteklerini tamamen devre dışı bırakmadan çoğunluğun kararlarının da hata payı olması münasebetiyle tümden doğru kabul etmeden meseleye yaklaşan bu kuram çoğunlukçu demokrasi kuramının karşısında yer alır. Kapitalizm konusunda ise

eleştirel demokrasinin ileri sürdüğü husus devletin sadece kendi bekasını doğrudan alakadar eden konular ile ilgilendiğidir. Bu sebeple savunmasız gruplar ve bireylerin sistem dışında kaldığıdır (Demir, 2010, s: 607). Anlaşıldığı kadarıyla eleştirel demokrasi sadece siyasal meseleleri değil toplumsal ve ekonomik konuları da gündemine almakta ve bireylerin isteklerinin toplumsal değerleri ölçüsünde dikkate alınmasını talep etmektedir.

1.3.4. Müzakereci demokrasi kuramı

Müzakereci demokrasi, liberal demokrasi kuramına alternatif olarak geliştirilen bir kuramdır. Yaygın olarak günümüzde tercih edilen liberal demokrasi artık toplumların ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelmiştir. Bu sebeple liberal demokrasi açısından ortaya çıkan meşruiyet sorununa karşı müzakereci demokrasi kuramı alternatif olarak geliştirilmiştir. Demokrasinin işlerliği noktasında kilit öneme sahip yasaların meşruiyet kazanması serbest ve açık müzakere şartlarına bağlıdır. Bu sebeple geniş bir katılımcı kitlesi tarafından kabul edilmesi gerekir. Her türlü görüş müzakere sürecine dahil edilir. STK'lar tarafından öne sürülen görüşler devlet tarafından sınırları belirlenmek üzere masaya yatırılır (Sitembölükbaşı, 2005, s: 148; Tunç, 2008, s: 1124-1126).

İlk kez Joseph M.Besette ‘nin Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government makalesinde hayatımıza giren müzakereci demokrasi kavramını açıklarken ilk önce “müzekkere” kavramını açıklamak doğru olacaktır. Temel olarak bir istişare sürecini ifade eden müzekkere kavramı; kişilerin herhangi bir konu hakkında, ortak bir karara varmadan önce diğer kişileri ikna etmesi olarak adlandırılabilir. Buradan yola çıkarak müzakereci demokrasi, toplumu ilgilendirilen konuların belirli istişare süreçlerine alınması gerektiğini düşünür. Müzekkerece demokrasi kavramı Liberal demokrasinin katılımcı bir anlayışla yeniden yapılandırılması gerektiğini savunur.

Müzakereci demokrasi, liberal demokrasi kuramına alternatif olarak geliştirilen bir kuramdır. Yaygın olarak günümüzde tercih edilen liberal demokrasi artık toplumların ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelmiştir. Bu sebeple liberal demokrasi açısından ortaya çıkan meşruiyet sorununa karşı müzakereci demokrasi kuramı alternatif olarak geliştirilmiştir. Müzakereci demokrasi meşruiyetini rasyonel

müzekkere zemininde temellendirmiş olup, belirli özelliklerini doğrudan ve temsili demokrasiden alan bu olgu; siyasal ve hukuksal işlerin merkezine kamusal müzekkere kavramını koymuştur. Müzakere sürecinde temel gaye ortak meseledir. Herkesin ortak faydası olan meseleleri adil bir biçimde kolektif müzekkerlerle yürütülmelidir. Bu süreçte önemli olan bütün katılımcıların baskı altında kalmadan fikirlerini özgür ve eşit biçimde sunması önemlidir. Diğer katılımcılara fikirlerin dikte edilmesi, zorlanması sürecin adil ve eşit olması ilkesine karşı olacaktır. Çünkü bu süreçte ortak fayda argümanı sürecin ilerleyişine göre değişmektedir.

Müzakereci demokrasi kuramında kamusal alan kavramı oldukça önemlidir. Kamusal alan vatandaşların kendilerini etkileyecek olan bir konu hakkında görüş bildirdikleri, akıl yürüttükleri, ussal tartışmalar içerisinde ortak bir karara vardıkları alanlar olarak tanımlanmaktadır. Müzakereci demokrasi kuramında vatandaşların konulara katılmasında kamusal iletişim mekanın varlığı demokratik yönetimler için büyük önem arz der.

Müzakereci demokrasi kuramının en önemli savı, farklılık arz eden ve genelde karşılıklı olarak çatışma halinde olan konuları herkesin kabul edebileceği bir şekle sokmaktadır (Sitembölükbaşı, 2005, s: 139-162).

Müzakereci demokrasinin, demokrasinin problemlerinin çözümlenmesiyle ilgili olarak kamusal alanda alınan kararlara vatandaşların aktif olarak müzakere süreçlerinin içinde bulunması gerektiğine odaklanmıştır. Müzakereci kuruma göre önceden ortaya çıkan kamusal konular, vatandaşların önüne sunulur ve müzekkere süreçlerine aktif olarak katılan vatandaşların istekleri doğrultusunda argümanlar ve yapılacak olanlar belirlenir. Burada müzakere yönteminin yurttaşlık kültürünü yeniden hayata geçirdiği gözlemlenebilmektedir (Bayram, 2016, s:121).

Müzakereci demokrasi kuramında Liberal kuramdan değişik olarak, demokrasinin merkezinde oy vermekten ziyade, kamusal alanda meydana gelen konuları özgür ve adil biçimde müzakere süreçlerine dahil edildikten sonra oy verme süreci ortaya çıkmaktadır. Oy verme merkezli kuramlarda demokrasi daha stabil seçeneklerle sınırlandırılmıştır. Müzakereci demokrasi kurumanın kurucusu sayılan Habermans'a göre, Liberal demokrasi kuramında piyasaya göre alınan kararların politik kararlara meşruiyet sağlamasında yeterliği olmadığını belirtmiştir. Habermans meşruiyet sorununu müzakereci kuramda yurttaşların kararlara katılmasıyla çözüm

bulmuştur. Liberal kuramda bulunan piyasa mantığının yanına iletişim aklını eklemiştir. Müzakereci demokrasi kuramını diğer kuramlardan ayıran en önemli bir özellik ise yasalarla sağlanan meşruiyetinin yanı sıra tüm vatandaşlar tarafından mantık çerçevesinde kabul edilmesidir. Gutmann ve Thompson'a göre müzekkereci demokrasi yurttaşların rasyonel olarak benimseyeceği bir kararı eyleme dönüştürmeyi hedefler. Yurttaşalar bir kamusal konu hakkında bir anlaşmazlığa düşerlerse, özgür ve adil şekilde müzakerede bulunmalıdır (Sitembölükbaşı, 2005, s: 139-162).

Müzakereci demokrasi kuramını yöneltilen eleştirilere bakmak kurumlara bakış açısından oldukça faydalı olacaktır. İlk olarak müzakere sürecine katılan yurttaşların eğitim seviyeleri eleştirilerin ilkidir. Vatandaşların eğitim seviyesinin düşük veya yüksek oluşu duygusallık- rasyonellik açısından farklı bir ayrıma neden olmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek vatandaşlar, eğitim düzeyi düşük vatandaşlar ile nasıl ve ne şekilde ortak bir kararda bulaşacaktır ? Bu akabinde rasyonelliğin yetmediği yerde duygusallığın ön plana çıkacak olması sorunu gelmektedir. Bu sorular müzakereci demokrasi kuramını rasyonel zeminde tutma ilkesini zora sokmaktadır (Sitembölükbaşı, 2005, s: 139-162). Diğer bir başka eleştiri ise vatandaşların müzakere süreçlerime eşit katılımı ilkesidir. Söz konusu demokrasi kuramında alınan karların argümanlarla haklı çıkması ve meşruluğu sağlamanın temel şartlarından bir tanesidir. Yapılan müzakerelere katılan tarafların eşit olması durumunda çıkan kararlar demokratik olacaktır. Ancak katılımlar arasında eşitlik sağlansa bile aralarında bireysel yetenek farkları nasıl ve ne şekilde çıkan kararı etkiyecek ve çıkan karar ne kadar demokratik olacaktır? Müzakereci demokrasiye gelen bir diğer eleştiride çıkan kararların akılcı ve anlaşma arasındaki fark. Müzakere sürecinde sadece anlaşma meşru olur. Ancak anlaşma rasyonel zeminde de olması gerekmektedir. Müzakereye katılan katılımcılar eşit oldukları ve rasyonel çerçevede karar alındıkları varsaysak bile, katılımcıların birinin kaybetmesiyle sonuçlanacaktır.

Müzakereci demokrasinin temel görüşleri aşağıdaki gibidir:

- Müzakereci demokrasi, vatandaşların doğrudan siyasal hayat ile alışveriş içinde olmasını ve bağ kurmasını istemektedir.
- Katılımcılar aracılığıyla ortak fayda üreterek müzakere sonucu yeni kazanımlar elde etmek amaçlanmaktadır. Bu sayede sorunların çözümü için tüm paydaşlar işin içine dahil edilmektedir.

- Bu demokrasi kuramında insanların birbirini anlaması ve siyasi diyalog yoluyla ikna ilkesini yerleştirmek amaçlanmaktadır.
- Eşitlikçi argümanlar ve karşılıklı anlayış çerçevesinde sorunların çözümü istenilen durumdur.
- Toplumsal faydaya odaklanmış, bireyleri sürece dahil ederek meseleyi anlamlandırması hedeflenmiştir. Ortak noktada buluşarak ön yargıların kırılması sağlanmak istenmektedir.
- Derin görüş ayrılıkları içermeyen hususlarda müzakereyi esas alarak karşılıklı saygı bu kuramın ana unsurlarından biridir (Tunç, 2008, s: 1128).

1.3.5. Katılımcı demokrasi kuramı

Katılımcı demokrasi temel altyapısını Antik Yunan Demokrasisinden almıştır. Bu nedenden dolayı halk egemenliği, yurttaşlık, uzlaşma, katılımcılık gibi değerli günümüz koşullarında yeniden değerlendirmeye almıştır. Katılım demokrasi kuramı ideal bir demokrasiyi arzulayan bir yapıdadır. Katılımcı demokrasi kuramı, oy kullanma hakkına sahip olan vatandaşların akış açısını değiştirmek ve bu vatandaşların siyasal ve toplumsal meseleler hakkında söylemde bulunmasını istemektedir (Schmidt, 2002).

Katılımcı demokrasi kuramının ortaya çıkmasında günümüz dünyasından gerçekleşen siyasal, sosyal hukuksal değişimler neden olmuştur. Gittikçe artan nüfus ve son yıllarda ortaya çıkan küreselleşme olgusu temsili demokrasinin zayıflamasına yol açmıştır. Temsili demokrasi toplumun tümünü bağlama ve aidiyet konusunda sorunlar yaşamaktadır (Radcliff, 2000, s:977-978).

Barber'a göre katılımcı demokrasi kuramını amatörlerin siyaseti olarak tanımlamıştır. Liberal demokrasilerin uzman siyasiler tarafından gerçekleştirildiğini ve bunun zorunlu bir eylem olduğunu savunmuştur. Ancak katılımcı demokrasiyi güçlü bir demokrasi olarak tanımlamış ve her bireyin bir başka bireylerle siyasi uzmanlar olmadan karşılaşmaya mecbur olduğu bir siyaset olarak tanımlamıştır (Barber, 1995).

Katılımcı demokrasi kuramının ortaya çıkmasında günümüz dünyasından gerçekleşen siyasal, sosyal hukuksal değişimler neden olmuştur (Yaman, 2017, s:138).

Son yıllarda temsili demokrasilerde meydana gelen meşruluk krizi ile birlikte özellikle sivil toplum kuruluşlarında güçlenmesi katılımcı demokrasi kuramını güçlendirmiştir. Katılımcı demokrasi kuramı, oy kullanma hakkına sahip olan vatandaşların akış açısını değiştirmek ve bu vatandaşların siyasal ve toplumsal meseleler hakkında söylemde bulunmasını istemektedir (Sartori, 1996, s:31).

Katılımcı demokrasi kuramı, katılımı kendi kendine gerçekleştirilen bir eylem olarak görmektedir. Çünkü katılım isteğinin yönetimden gelmesi olumsuz sonuçlar oluşturabilir Katılımcı, katılım sağlayacak konu ile kendi eylemi arasında bir bağ bulmalıdır. Aksi taktirde katılımcının motivasyonu düşecektir (Bilgin ve Göregenli, 1996, s:61).

Kabataslak bir tanımlama ile katılımcı demokrasi doğrudan demokrasi talebini en üst düzeyde yerine getirmeyi amaçlayan bir kuramdır. Ancak katılımcı demokrasinin ana ilkesi temsili demokrasinin tüm koşulları ile sürdürülmesi üzerine kuruludur. Vatandaşların bir yandan temsili demokrasi ilkesi gereği seçim ile yetki verdiği sistem işlerken öte yandan bireysel olarak sisteme yakınlaşarak doğrudan isteklerini iletilmesi bu kuramda hedeflenilen gayedir. Öte yandan sadece oy kullanarak demokratik görevini yerine getirdiğini düşünen kitlelerin bundan fazlasını yapabileceklerini göstermeleri istenmektedir. Halk bu kurama göre daha fazla toplumsal ve ekonomik alanlara katılım sağlamalıdır (Demir, 2010, s: 606).

1.3.6. Düşük yoğunluklu demokrasi kuramı

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi arayışların artması neticesinde bir ABD tasarımı olarak ortaya atılan fikirdir. Bu sayede hem iktidar hem de muhalefet akımları arzu edildiği şekilde yönlendirilmiş olacaktır. ABD'nin bu tasarımına göre demokrasi düşük yoğunlukta işleyecek, radikal değişimlerin önü kesildiği gibi kendi içinde bir istikrara sağlanacaktır. Demokratik araçlardan sapılması halinde ise ordu her zaman müdahale için hazır olacaktır. Bu kuram ile hem ilerici reformlar hem de devrimci değişimlerin önü alınarak tam bir kontrol sistemi sağlanabilirdi. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra yeni bir boyut kazanan bu kuram halk direnişini azaltırken toplumsal ve ekonomik politikalar bağlamında zamanla daha baskıcı bir ortamın çıkmasına neden olmuştur. Esasında otoriter olan rejimlerin bu kuram ile kontrol altına alınması hedeflenmiştir. Bu demokrasi kuramının olumsuz yanları uzun vadede ortaya

çıkar. Ekonomik büyüme gerçekleştikçe ayrıcalığı az olan insanların ekonomik sıkıntıları artar. Böylece meydana gelen ekonomik krizin yapısal etkileri derinleşir.Bu durumun geçici olduğu düşünülse de gerekli önlemler zamanında alınmazsa kalıcı etkiler meydana getirir. Bu sebeple düşük yoğunluklu demokrasi kuramı uzun vadede kırılgandır (Bekcan, 2005, s:39-41).

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKA KAVRAMI VE SENDİKA TARİHİ

2.1. Sendikal Hareketlerinin Başlangıcı: Sanayi Devrimi

Sendikacılık kavramını incelerken ilk olarak Sanayi Devrim'ne değinmekte faydalı olacaktır. Bilindiği üzere Sendika olgusu ücretlilik kavramının ortaya çıkmasıyla hayatımıza girişmiştir. Ücretlilik kavramının doğuşu ise temelde sanayi devrimi ile ortaya çıkmıştır.

Fransız devrimi Avrupa'nın siyasal yapısını belirlerken Sanayi Devrimi İngiltere'de başlayarak ekonomik hayatı etkilemiştir. Sanayi Devrimi genel olarak insan, hayvan yerine buharlı makinelerin kullanılması olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Üretimde meydana gelen köklü değişim ilk olarak İngiltere'de dokuma ve demir sektöründe meydana gelmiştir. Sanayi Devrini açıklarken sadece buharlı makinelerin kullanılması olarak tanımlamak yanlış olacaktır. İnsanlığın dönüm noktalarından olan bu olgu ekonomik, siyasal ve toplumsal sonuçlar doğurmuştur.

Sanayi Devrimin İngiltere'de başlaması kesinlikle tesadüf değildir. 15. 16. Yıllarda yeni yerlerin keşfedilmesi ilerleyen süreçte bilimsel devrimin yaşanması ve hatta Protestanlığın yaygınlaşması gibi bir çok etken Sanayi Devrimini İngiltere'de başlatan bir olgulardandır. (Hobsbawm, 2008, s:35-36).

Sanayi Devrimi denilince akla ilk olarak üretim gücünün insan ve hayvan kaynaklı olması yerine makine kaynaklı olması gelmektedir. Bu makineli üretim ilk defa dokuma sektöründe ve ayrıca sendikacılığında doğduğu yer olan İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Makineli üretim tarzı ile birlikte üretimde doğal olarak artışlar meydana gelmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte insanların hayat şartlarında önemli değişimler meydana gelmiştir. Dünya nüfusunda ilk defa bu dönemde artış meydana gelmiştir. Bu bakımdan Sanayi Devrimi nüfus artışının ekonomik büyümeyi sınırlandırmadığı yegane örnekten biridir.

Sanayi devrimi temel olarak mekanik güce geçildiği için büyük üretim anlayışını hayatımıza sokmuştur. Daha fazla mekanik güç kullanımı ile birlikte bunun doğal sonucu olarak daha çok ham maddeye, ham madde eskiye göre daha hızlı bir

işleyişle daha fazla mamul maddeye dönüşmüştür. Kısacası Sanayi Devrimi eskiye nazaran daha daha basit ve daha çok üretim ile ortaya çıkmıştır (Aksoy, 2016, s: 31-37).

Sanayi Devrimi'nin ardından bir insanın hem üretim araçlarına sahipliliği hem de bu üretim araçlarında emekçi işçi olarak çalışması geride kalmıştır. Sanayi Devrimi'nin tamamlanmasının ardından küçük zanaatkarlar hızlı bir şekilde yerini büyük sermaye sahiplerine bırakmışlardır. Üretim araçlarına sahip olan kimseler gün geçtikçe piyasada tekelleşmeye yol açmaya başlamışlardır. Üretim araçlarına sahip olan sermaye sahipleri daha büyük üretim araçlarına sahip olan sermaye sahiplerine ezilememek için işçi çalıştırmak zorundadır. Bu durumda görüldüğü zere emek ve sermaye sahipleri aynı kişi değildir. Emek-sermaye ayrılığı ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Sanayi Devrimi öncesinde bulunan Loncalarda usta-çırak ilişkisi 18. Yüzyılda yerini patron-işçi olgusuna evrimleştiğini pekala söylenebilir. Usta-çırak ilişkisi arasındaki dayanışma ise patron-işçi arasında bir hiyerarşiye de yol açmıştır. Ayrıca Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan Fordist üretim sisteti, işçinin yaptığı işe yabancılaşmasına da yol açmıştır.

Sanayi Devrimi'nin hissedildiği en önemli alanlardan birisi toplumsal dönüşümdür. Belirtildiği üzere Sanayi Devrimi ile birlikte refah artışı ile birlikte hızlı bir nüfus artışı meydana gelmiştir. Bu durumu feodalitenin tasfiyesi ile birleşince köyden kente hızlı bir göç durumunu doğurmuştur. İş aramak için kente gelen işçiler banliyö adı verilen şehir merkezinin dışındaki yerlere yerleşmiştir. Banliyo ve şehir merkezinde yaşayan insanlar arasında sosyal ve kültürel bir fark ortaya çıkmıştır. Bu durum akabinde işçi sınıfının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk etapta ortaya çıkan arzdan dolayı kolayca iş bulunabilirken ilerleyen süreçlerde emek arzının azalması nedeniyle işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. İşçiler bu dönemlerde kendilerinin makine ile ikame edildiği düşüncesiyle Ludizm hareketini oluşturmuşlardır. Bu konuya tekrara düşmemek adına diğer bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir. Sanayi Devrimi ile birlikte Feminist hareketler beslenmeye çalışılmıştır. Bunun en önemli sebebi kadınların emek arzını karşılayabilmesi düşüncesidir. İş hayatında kadınların erkeklerden geri kalmaması düşüncesi vurgulanarak ucuz iş gücü temini sağlanmak istenmiştir. Bu dönemde kadınlar,

erkeklerle aynı şartlarda çalışıyor bile olsa daha düşük ücretlerle emek arzını karşılamaktaydı (Küçükkalay, 1997).

Sanayi Devrimi ile birlikte değişen unsurlardan bir tanesi ise yönetim anlayışıdır. Sanayi devrimi iş hayatında uzmanlaşma, iş bölümü, alt-üst ilişkisi gibi yeni öğretilerin yanında merkezi yönetimlerin yeniden biçimlenmesi, ulus devlet anlayışının benimsenmesi ve bürokrasiye dönüş gibi yönetsel alanda da değişimleri beraberinde getirmiştir. Merkezileşme olgusunun yönetimlere yansıması ile birlikte bürokrasinin geliştiği pekala söylenebilir.

2.1.1. Osmanlı devletinde sanayi devrimine bakış

Sanayi Devrimi daha önceden de belirtildiği üzere ilk olarak İngiltere'de meydana gelmiştir. Sanayi Devrimi'nin getirisi olarak ücret ve işçi sınıfını doğururmuştur. İşçi hareketlerinin meydana gelmesi için sanayileşme olgusunun muhakkak olması gerekmektedir. Bu enlemden hareketle ülkemize geç gelmesinin sebeplerimden biriside Osmanlı İmpartorluğu'da dahil gerekli sanayi adımlarının atılmaması olarak da görülebilir. Öncelikle devrimden önce Osmanlı Devletinin sosyal ve ekonomik yapısını incelemek konun daha sağlam temellere dayandırılması bakımından önemlidir.

Osmanlı Devletinde toprak düzenini temel olarak üç sınıfta ayırmak yanlış olmayacaktır. Bu topraklar miri arazi, vakıf toprakları ve mülk arazileridir. Miri arazi temel olarak sahibi devlet olan topraklardır ve halka ekilmesi için verilmektedir. Bu topraklar devredilemez veya satılamaz durumdadır. Vakıf toprakları ise genellikle hayır kurumlarına ait olan ve bunların faaliyetine bırakılan topraklardır. Özel mülkiyet ise bunların arasında en az olan ve özel mülkiyet olan topraklardır.

Osmanlı Devleti bilindiği üzere tarım temelli bir ekonomik yapıya sahiptir. Tarımın ekonomik hayatta önemli olmasına karşın sermeye ve nitelikli iş gücü bakımından zayıf bir yönü vardır. Osmanlı Devleti'nde halk genellikle geçimini küçük aile tipi arazilerde tarım ile uğraşarak geçimini sağlamaktaydı. Osmanlı Devleti ayrıca bu topraklardan vergi alarak bütçeye önemli bir gelir getirmekteydi. Osmanlı Devleti topraktan aldığı bu vergilerle hem üretimin devamlılığını sağlıyor hem de göreceli olarak tahmin edilmesi kolay ve düzenli bir gelir kaynağı yaratmaktaydı. Ayrıca tımar adı verilen sistem ile birlikte her an ve düzenli bir orduya sahipti. Tımar sisteminde

alınan öşür vergisi ile birlikte Osmanlı Devleti bütçe de önemli yeri olan askerlerin beslenmesini sağlamaktaydı. Tımar Sistemi 17 yy. sonlarına doğru yerini iltizam sistemine bırakmıştır. İltizam sistemi tımar sistemine göre daha esnek bir sistem olarak görülmesi yanlış olmayacaktır. İltizam sisteminde devletin atadığı yetkililere peşin ödeme söz konudur. 18. yüzyılla birlikte Batıda Sanayi Devrimi' ile birlikte iyiden iyi kendini hissettiren özel mülkiyet anlayışı Osmanlı Devleti'nin merkeziyetçilik anlayışının zarar görmesi ile birlikte geleneksel toprak sistemi bozulmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Batıya açılan kapıları olarak düşünülen Balkanlarda özel mülkiyet anlayışından etkilenmiştir. Özellikle Balkanlarda yaşanan bu gelişme ile birlikte merkez geleneksel toprak sisteminde çözülmelere yol açmıştır. Bu çözümlemelerle birlikte bazı tımar sahipleri arazileri sahiplenmeye başlamışlardır. Sahiplenmeler başlandıkça peşin ödenen vergiler ortaya çıkmıştır. Peşin ödenen vergilere daha önce belirtliği üzere iltizam sistemi denilmektedir. İltizam sistemi Osmanlı Devleti'nin merkeziyetçilik yapasının güç kaybetmesiyle birlikte topraklardan elde edilen finans azalmakta idi. 1 Osmanlı Devleti'nin tek finans kaynağının tarım olarak gösterilmesi de yanlış olacaktır. Osmanlı Devleti diğer önemli bir gelir kaynağı ise savaşlardan sonra elde edilen gelirlerdir. Ayrıca Osmanlı Devleti döneminin en önemli ticaret yollarına hakim bir coğrafyaya sahip bir devletti. Bu ticaret yollarından elde edilen gümrük vergileri kendisi adına önemli gelirlerden sayılmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nde Sanayileşme hareketlerine değinmek gerekirse öncelikle belirtmek gerekir ki temelde yurt dışından ithal edilen ürünlerin yerine ülke toprakları içerisinde ikame edilen ürünlerin üretimini yapma hedefi var olmuştur. Osmanlı Devleti'ni ilk sanayi hareketleri genellikle askeri yönde olmuştur. Örneğin 1812 yılında kurulan Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası ilk olarak ordu için gerekli olan askeri bot ve ayakkabı üretmiştir. Bu fabrika Cumhuriyetten sonra Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası olarak devam etmiştir. Ancak kurulan ilk tesisler Avrupa ülkelerinde olduğu kadar güçlü bir alt yapıya sahip olamamıştır. Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk tesisler aşağıdaki gibidir.

1804 - Beykoz Kağıt Fabrikası

1812- Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası

1822- Paşabahçe Tekel İspirto Fabrikası

1827-Eyüp İplik Fabrikası

Osmanlı Devleti'nde sanayinin gelişimi Avrupa Devletlerine nazaran daha farklı şekilde gerçekleşmiştir. Avrupa Devletleri Sanayi Devrimini temel de tarımsal üretimden makineli üretime geçiş olarak uygulamıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin yapısı ve gelenekleri itibariyle böyle gerçekleşmemiştir. Geniş bir coğrafi yapıya yayılmasının bir yansıması olarak Osmanlı Devleti'nde sanayileşme hareketleri askeri yönde gerçekleşmiştir. Bu durum İstanbul, İzmir, Gelibolu çevrelerinde tophane, baruthane üretimi gerçekleşmiştir (Gölçek ve Köktaş, 2016, s:95-105).

Osmanlı Devleti'nin sanayileşmeyi yakalayamamasındaki diğer bir neden ise denizciliğe yeteri kadar önem göstermemiş olmasıdır. Coğrafi keşiflerle birlikte Osmanlı Devleti'nin elinde olan İpek Yolu ve Baharat Yolu gibi önemli ticaret yolları önemini kaybetmiştir. Ayrıca Batılı ülkeler koloni faaliyetleriyle sömürgelerinden nispeten daha uygun altın ve gümüş transferleri gerçekleştirmişlerdir. Böylece Avrupa Devletleri sermaye birikimini iyiden iyiye arttırmaya başlamıştır. Bu durum zaten iyiye gitmeyen Osmanlı ekonomisini kötü etkileşmiştir.

Osmanlı Devleti'nin sanayileşmede ilerleyememesinde ki bir diğer ise yeterli teknolojik alt yapıya sahip olamamasıdır. Sanayi Devrimi genel olarak bakıldığı zaman bir enerjiye ihtiyaç duyar. Kömür ve demir madenlerinin yanı sıra bir de bunu işleyecek ve enerjiye dönüştürecek bir teknolojiye ihtiyaç duymaktadır. Fransa, Almayan ve İngiltere gibi ülkeler bu durumundan dolayı Sanayi Devrimi'nde bir avantaja sahip olmuşlardır (Şahin, 2019, s:1-16). Osmanlı Devleti'nde nizamı korumak son derece önemli bir durumdur. Bilindiği üzere Sanayi Devrimi'nde küçük üreticilerin üretim aletlerini bırakarak ücretli işçi olarak çalışmaları söz konusudur. Ancak Osmanlı Devleti'nin toplumsal yapısı bu duruma uygun bir yapıya sahip değildir. Bu duruma örnek olarak İngiltere'de meydana gelen Ludist hareketlerin benzeri Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkmamıştır. Osmanlı Devleti'nde isyanlar genellikle kanlı şekilde bastırılmıştır

2.2. Sendika Kavramı ve Sendikalaşmanın Amacı

Benzer veya aynı mesleği icra eden çalışanların özlük haklarını korumak için bir araya gelerek meydana getirdikleri örgütlenmeye sendika adı verilmektedir. Sendika kavram olarak Yunanca sýndikos veya Latince syndicus kelimesinden

türetilmiştir. Bu kelime Fransızcaya ise Syndic şeklinde geçmiştir (Kaymaz, 2012, s:4). Bu terimin Antik Yunan ve Roma'da kamu görevlilerini tanımlamak için kullanıldığı bilinmektedir. Sendika işçi örgütlenmesi anlamıyla Fransızcadan alınarak Türkçeye geçmiştir (Demir, 2013, s:19; Pıçak ve Kadak, 2018, s:199). Aynı zamanda Fransızcadaki haliyle Syndic teriminin bir birliğin ya da kuruluşun ortaklığını veya onların haklarını gözetmekle görevli kimseler anlamına da geldiğini ifade etmek gerekir. Kısacası sendikacılık teriminin altında yatan düşünce, bir araya gelerek güçlü olma ve dayanışma duygusu içinde hareket etmektir.

Sendikaların birden fazla tanımı bulunmaktadır. Bu bağlamda sendikalar kimileri tarafından çalışanların ekonomik ve sosyal haklarını koruyan örgütler olarak tanımlanırken, kimileri tarafından ise yanı mesleği icra eden kişilerin kazanç paylaşım amacı gütmeden yararlarını korumak ve toplum içindeki konumlarını güçlendirmek olduğunu savunur. İçinde ortak nokta olarak dayanışmanın olduğu, ortak çıkarların savunulduğu, gelecek kaygısının taşındığı ve savunmayı esas alan bir tanımlama ile sendikalar tarif edilebilir (Erten, 1971, s:330). Bu bağlamda sendika kavramı ve sendikacılığı *"işçilerin ve işverenlerin çalışma ilişkilerinde ortak, ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için işçiler tarafından serbestçe kurulan, demokratik ilkelere uygun olarak faaliyette bulunan bağımsız, özel hukuk kapsamındaki kurumdur*"(Pıçak ve Kadak, 2018, s:199) şeklinde tanımlamak mümkündür. Görüldüğü gibi sendikaların hem ulusal hem de uluslararası alanda üzerinde mutabık olunan bir tanımı yoktur. Bu sebeple yukarıdaki tanımlama ile sendikanın ne için var olduğu ve neyi amaçladığı kabaca tarif edilmiştir.

2.3. Sendikacılığın Tarihi Gelişimi ve Doğuşu

İşçi ve işveren arasında meydana gelen sorunlar bugünkü anlamda olmasa da geçmişte sendikalaşma benzeri işçi dayanışmalarının meydana gelmesine neden olmuştur. Ancak gerçek anlamda bir sendikanın varlığından ancak sanayi devrimi sonrası gelişen şartlardan sonra bahsetmek mümkün olmuştur (Kozak, 1992, s:63). Bu bağlamda bir sendikal hareketin ortaya çıkması, var olması ve gelişebilmesi için iki temel koşuldan biri sanayileşme, diğeri ise demokratikleşmedir. Çünkü demokratikleşme olmadan işçinin hukuki haklarının teminat altına alınması mümkün değildir. Bu noktada ilk tepki gösteren ülke İngiltere olmuştur. Günümüzdeki

sendikalaşma yapısının kökenleri İngiltere'de meydana gelen hızlı ticari gelişmeler ile yaşanmıştır. Makineleşmenin artması, üretimin seri hale gelmesi, işçi sınıfının sayıca çoğalması, çalışma koşullarının seri üretime geçilmesi ile birlikte zorlaşması işçilerin bu koşullar altında değişen piyasaya ayak uydurması için bir takım girişimlerde bulunmalarına zemin hazırlamıştır. Yeni gelişen koşullar ustaların çıraklar ve kalfalara karşı yasaları ve ücret anlaşmalarını bozmalarına neden olmuştur. Buna karşılık kalfalar meslek kulüpleri kurarak dayanışma içinde haklarını korumak için mücadele vermeye başlamıştır. Bu örgütler yerel nitelikte olup kendi aralarında işçilerin hastalanması, işsiz kalmaları, ve ölmeleri karşısında sosyal bir yardım ağı meydana getirmişlerdir (Özkiraz ve Talu, 2008, s:109).

Modern anlamda sendikanın doğuşundan önce ise *"Kalfa Birlikleri"* veya *"Arkadaş Birlikleri"* adı altında işçilerin haklarını korumak için örgütlendikleri bilinmektedir. Ancak bu örgütlenme bugünkü manada büyük patronlara karşı değil kalfaların işverenleri olan ustalarına karşı bir örgütlenmeydi. Bu örgütlenme ile kalfalar ustaların egemenliğine karşı kalfaların ekonomik bağımsızlığına kavuşması için mücadele veriyordu. Bugünkü sendikal mücadele bağlamında değerlendirildiğinde daha dar bir çerçevede mücadele söz konusuydu. Ancak sendikal oluşumların zemin kazanması için ciddi bir bilinç düzeyi meydana getirdiklerini ifade etmek gerekir. Bu birlikler aralarında oluşturdukları fonlar ile hasta olan, vefat eden ya da dul ve yetim kalan birlik mensubu kişiler ve yakınlarına yardımlar yapmıştır. Birliğe üye alımları da sıkı bir imtihandan geçerek yapılmakta ve bu birlik mensupları arasında ziyaretler ile ilişkiler güçlü tutulmaktadır (Kozak, 1999, s: 63-64).

Kalfa birlikleri kendi aralarındaki dayanışmadan başka ustalarla bir araya gelerek tüccarlara karşı da örgütlenebiliyordu. Bu bağlamda sipariş edilen malı daha az bir ücret ile almak isteyen tüccarlara karşı zaman zaman mücadele edilmişti. Burada amaç ücret gelir dengesinin korunarak piyasanın bozulmasına mani olmaktı. Ancak sendikacılığının atası olan bu birliklerin esas odaklandığı hususlar; Kalfaların çalışma saatleri, alacakları ücret ve istihdam edilecek çırak sayısı gibi doğrudan çalışma şartları ile ilgili konulardır. Bu hususlarda taviz vermeden hareket ederek ustalarına karşı sertliğe varan mücadeleleri olmuştur. Örneğin 1711'de Fransa'nın Normandiya bölgesindeki cam fabrikasında çalışanların ücret arttırımı ve çalışma yerlerinin daha sağlıklı hale getirilmesi yönündeki taleplerine olumlu karşılık alamayınca greve

gitmişlerdi. Fransa'da olduğu gibi Almanya'da da iş şartlarının daha iyi koşullara çıkarılması için çeşitli eylemler yapıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda işçi sınıfı kentlerden köylere geri dönerek tepkilerini gösterme yoluna gitmiştir. Sendikacıların son çare olarak başvurdukları yöntem olan grevin geçmişi 14. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. İşverenler de bu eylemlere katılanları kara listelere alarak yaptırımlarda bulunuyorlardı. Bunlar bazen işten çıkarılma olduğu gibi bazen de kulak kesme cezası gibi ağır yaptırımlardı (Kozak, 1999, s:64).

Makinenin icadı ve buna bağlı olarak fabrikaların kurulması işçi sınıfının görülmemiş bir şekilde büyümesine yol açtı. İşçi sınıfının büyümesi işçi ile işveren arasında ilişkilerin mahiyetini değiştirdi. Fabrikaların olduğu şehirlerin nüfusu arttı ve buralarda meydana gelen işçi sınıfı yığınları birbirlerinden aldıkları güç ile dayanışma içine girdiler ve bugünkü anlamda sendikalaşmanın temellerini attılar. Makineleşme ve sanayi devrimi küçük atölyelerde el işçiliği ile üretim yapan kesimin yok olmasına ve onların bir şekilde vasıfsız işçi konumuna düşerek fabrikalarda erimesine neden oldu. Buradan ortaya çıkan sınıf (usta, kalfa ve çıraklar) işçi sınıfına dahil oldular. Yeni sistem ahbap-çavuş ilişkisinden emek-sermaye ilişkisine dönüşüyor ve işçini sermayedar karşısında varoluşu neredeyse sıfırlanıyordu. Makineleşme öncesindeki kıymeti artık yoktu. İşçi haklarını korumak ve kıymetli hale gelmek için bireysel değil kolektif bir şekilde hareket etmesi gerektiğini fark ettiğinde sendikal hareketler de başlayacaktı. Büyük sermayedarlara karşı güçlerini birleştirerek ayakta kalması mümkün olan içi sınıfı sendikalaşmanın atası olan kalfa birlikleri kültürünün de katkısı ile başlarda kanunen olmasa da fiili bir dayanışma ile sendikal kültürün ortaya çıkmasına zemin hazırladırlar (Kozak, 1999, s:64).

Yeni gelişmeler ışığında bir sonuç olarak ortaya çıkan işçi sınıfı başlarda önemsenmemişti. Uzun süre işverenler ve devletler işçi sınıfının örgütlenmesine kayıtsız kaldılar. Hatta düşmanca tutum sergileyenler dahi oldu. Bu bağlamda işçi sınıfının dayanışmasını kırmak için onları yasa dışı ilan etme ve faaliyetlerine men verme gibi uygulamalar yapıldı. Bu baskılar işçi sınıfının faaliyetlerinin hızını kesmemiş ancak parolalar ve işaretler ile faaliyetlerine devam etmişlerdir. Hollanda örneğinde olduğu gibi 1539-1789 yılları arasında işçi örgütlenmeleri kanun dışı ilan edilmiştir (Kozak, 1999, s:64-65).

Sanayileşmiş ülkelerde, özellikle Batı Avrupa ülkelerinde sendikacılığının gelişimi hemen hemen birbirine paralel seyretmiştir. Ancak sosyo-kültürel şartlar, siyasi değişkenler ve kendine has bir takım gelişmelere göre sendikacılık kültürünün gelişim seyri değişmektedir. Bu bağlamda İngiltere'nin gelişmişliği ile Kıta Avrupa'sının farklıdır. Kıta Avrupa'sı içinde de Fransız, Alman ve İskandinav sendikacılıkları farklılıklar göstermektedir. Avrupa dışında Amerikan, Japon ve Doğu Bloğu sendikacılık kültürü birbirinden farklıdır. Sendikacılık kültürünün taşıyıcıları olan bu ülkelerden başka bunları taklit eden az gelişmiş ülkelerde ise örnek alınan sendikal modele göre sendikacılık kültürü gelişmiştir (Kozak, 1999, s:65).

Yukarıda ifade edildiği gibi sendikal hareketlerin ilk olarak ortaya çıktığı Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi birçok yerde ülkelerin kendilerine özgü şartlarında farklı şekilde gelişim göstermiştir. İngiltere'de sanayi devrimi daha hızlı seyrederken Almanya henüz siyasal birliğini meydana getirmediği için çok daha yavaş bir seyirde sanayileşmiştir. Bu sebeple işçi sınıfı bilincinin oluşması ve dolayısıyla sendikal hareketlerin varlığı İngiltere'ye göre daha geç olgunlaşmıştır. Almanya 1871'de birliğini kurmasından sonra ağır sanayi, tekstil, demiryolu ulaşımı ve diğer fabrikalaşmalarda etkin hale gelmeye başlamıştır. Böylece işçi sınıfı Almanya'da 20. yüzyılın başlarından itibaren oluşmaya başlamıştır. Almanya sendikal olgunlaşmada geri planda kalmış olmasına rağmen İngiltere ve Fransa'ya nazaran toparlanarak önemli bir konuma yükselmiştir. Batı Avrupa'da sendikal hareketler parlamentoda değerlendirme sürecine ulaşmışken, Avrupa'nın doğusunda Rusya'da mücadele köylüler üzerinden devam etmektedir. Rusya'da mücadele işçi sınıfının doğuşuna ve Marksist işçi hareketlerinin meydana gelmesine zemin hazırlamıştır (Şahin, 2015, s: 168).

Sendikalar Avrupa başta olmak üzere Amerika kıtasında 19. yüzyılın sonunda hızlı bir şekilde büyümeye başlamıştır. Bununla birlikte işçi sınıfının kurduğu partiler de çoğalmıştır. Sendikalara üye işçi sayısında hızlı bir ivme söz konusu olmuştur. Sendikalar Birinci Dünya Savaşı öncesine gelindiğinde genel sendika niteliğinde vasıflı vasıfız işçi ayrımının yapılmadığı ve daha bütünleşik bir yapıdadır. 1890-1914 yılları arasında çok sayıda grev ve çeşitli işçi eylemleri yoğun bir şekilde meydana gelmiştir. İşçi sınıfının mahalleleri fabrikaların hemen yakınında yer aldığı için onların eylemlerine yakındaki bu işçi mahallerinden de büyük destekler yapılmış ve gösteriler

oldukça kalabalık bir şekilde gerçekleşmiştir. Öyle ki işçi sınıfı bu dönemde parlamentoda boy göstermeye başlamıştır. Yani sendikaların siyasal niteliği daha da artmıştır. 20. yüzyılın başları işçi sınıfının ilk oluşum dönemidir. Bu dönem sendikal hareketlerin emekleme sürecidir. İşçiler arasında niteliksel farklar meydana gelmeye başlamış ve vasıflı vasıfsız işçi ayrımı yapılmaya başlanarak sendikal hareketin de bundan etkilenmesi durumu ortaya çıkmıştır. Meslek sendikalarının nitelikli işçi sınıfının ortaya çıkması ile beraber meydana gelmesi bu süreçte yaşanmıştır. Dolayısıyla vasıfsız işçiler için artık farklı bir sendikal yapılanma aranacaktır (Şahin, 2015, s: 169).

2.3.1. Ludist sendikal hareketler

19. yüzyılın başlarında Avrupa'da en zengin ülke İngiltere idi. Çünkü sanayi devrimi ile servet artmıştı. Fabrikalar ile üretimin artması işçi sınıfının da sayısının artması anlamına geliyordu. Yeni şartlar bazılarına iş imkânı olarak dönerken bazılarının işlerini kaybetmesine neden oldu. Çünkü el işçiliği ile ya da küçük atölyelerinde basit makineler ile ürettikleri ürünlerin fabrika ürününe göre pahalı olması nedeniyle küçük tüccarlar işlerinden oldu. Daralan piyasa insanların ilk başlarda az iş imkânı elde etmesine neden oluna buna karşı bir isyan hareketi meydana gelmeye başladı. Bu noktada ilk hareket kendilerine Luddist diyen işçi topluluğundan geldi. Ned Ludd isimli çorap dokuma fabrikasında çalışan bir işçinin ustalar tarafından işini düzgün yapmadığı gerekçesi ile eleştirilmesi sonucu makineleri kırması üzerine isyan hareketi başlamıştı. İşçilerin hâlihazırda buna benzer olayları yaşadıkları ve çalışma koşullarının muhtemelen kötüye gitmesinin verdiği ruh haleti ile basit bir olay sonrası Led Nudd önderliğinde işçi sınıfının büyük sermayedarlara karşı isyan hareketi başladı. Luddistler kendilerini hak arayıcılar olarak görürken patronlar onları yağmacı asiler olarak tanımlamıştı (Bağçeci, 2020, s: 365).

Luddistlerin neden böyle bir başkaldırıda bulunduklarını anlamak için İngiltere'nin o dönemdeki sosyo-kültürel ve siyasal hayatına bakmak gerekir. Avrupa, bu dönemde başta İngiltere olmak üzere büyük bir dönüşümün arifesindeydi. Bu dönemde bir yanda İngiltere tahtında buhran yaşanırken öte yandan Fransa'ya karşı savaş yapılıyordu. Kral III. George'nin akıl sağlığını yitirmesi üzerine oğlunun resmen tahta oturmadan kral gibi hareket etmesi huzursuzluğa sebebiyet vermiştir. Napolyon

Bonapart öncülüğündeki Fransızların Avrupa'daki yayılmacığına mani olmak için İngiltere kendi halkından topladığı veriler ile Avrupa'yı finanse ediyordu. Avrupa'da Fransızların ortaya çıkardığı liberalizmi yok etmek ve tekrar kralın gücünü kabullenmeleri için yapılan baskı İngiliz maliyesini ciddi bir şekilde yıpratmıştı. İngiltere'nin Kara Avrupa'sı üzerindeki bu etkisi İngiltere'de halkın mali olarak ezilmesi anlamına geliyordu. İngiltere sadece Avrupa'da değil dünyanın birçok yerinde bulunan sömürgelerinin Fransız tehdidi altında bulunması nedeniyle de böyle bir tavır takınmıştı. İngiltere'nin bu sıkışmışlığına bir de tarımsal üretimin yetersizliği eklenince iç piyasada fiyatlar hızlı bir şekilde artmaya başladı. 1812'de buğday fiyatında artış ile rekor kırılmıştı. Sanayi devrimi ile ülkede artan fabrika sayısı küçük ölçekli işletmelerin kapanmasına ve çok sayıda vasıfsız işçinin ortaya çıkmasına neden oldu. Aynı zamanda vasıflı işçilerin işlerinden olması ve fabrikalarda sıradan işçi olarak çalışmaları sonucunu doğurdu. Bu durum onlar için elbette kabul edilemez bir durumdu (Bağçeci, 2020, s:365).

Yukarıda kısaca ifade edilen bu şartlar çerçevesinde iktisadi ve sosyo-kültürel olarak sıkışan toplumun üretim mekanizmasında yer alan işçi sınıfı isyan boyutuna ulaşmıştı. Böylece İngiltere'de ilk işçi hareketleri bu şartlar altında gelişmeye başladı. İşçilerin gözünde esas sorumlu makinelerdi. Luddist hareketin yayılmaya başladığı dönemden daha öncesinde makineleşmeye karşı işçi sınıfının öfkesi zaten vardır. 17. yüzyıldan itibaren dokuma tezgâhlarının parçalanmasından başlayan süreç 18. yüzyılın ortalarında ilk yün biçme makinesinin parçalanması ile kendini gösterir. 18. yüzyılda makine parçalama olayları çok yaygınlaştığı için İngiliz hükümeti bu konuda cezai yaptırım kararı alır. Makine parçalayanlar idam ile cezalandırılacaktır. Ancak bu ceza yaptırımı işçilerin öfkesinin yatışmasına engel olmaz. 19. yüzyılda bu tepkiler daha da artar. Luddist hareket olarak kayıtlara geçen işçi ayaklanmalarının ortaya çıkması ile 19. yüzyılın sonlarına kadar bu süreç devam eder. Luddist hareket 1824'de sendikal hareketin başlamasına ön ayak olmuştur. Luddist hareket uzun ömürlü olmasa da etkisi itibariyle kayda değer olmuş daha sonraki sendikal hareketlerin gelişmesi için cesaret verici olmuştur. Luddist hareketin temsilcileri makine parçalama ile sorunlarının çözülemediğini fark etmiş esas sorumlunun makine sahipleri olduğu gerçeğini bir süre sonra onlara öğretmiştir. Bu durum mücadele yönteminin değiştiği farklı sendikal mücadeleler ile kendini gösterecektir (Şahin, 2015, s: 167).

Luddistlerin tutumu ortaya bir değer koymaktan öte var olanı yok ettiği için onları haklı kılmadı ve ciddi bir şekilde kınanmalarına neden oldu. Hatta çoğu kesim tarafından cahil ve barbar olarak tanımlandılar. Ancak unutulmaması gereken bir durum var ki o da işçi sınıfı ve halk baskı altında ezilme psikolojisi ile böyle bir tepki vermiştir (Bağçeci, 2020, s: 369).

2.3.2. Owenist sendikal hareketler

İngiliz iş adamı Robert Owen'nın (1771-1858) soyadına nispetle Owenist hareket olarak isimlendirilen bu sendikal hareket Luddist ayaklanma sonrası ortaya bir fikir atarak ve bazı kazanımlar elde ederek sendikal yapılanmaya ilk defa organize bir şekilde katkı sağlayan örgütlenmedir. Robert Owen, İngiltere'de sosyalist fikirlerin yaygınlaşmasında ön ayakl olmuştur. Bizzat kendi fabrikasında uygulamaya koyduğu işçi haklarının iyileştirilmesine yönelik bir takım uygulamalar ile bunun öncüsü olmuştur. Bu bağlamda işçilerin sekiz saat çalışması, çalışma şartlarının iyileştirilmesi Owen'in fikirleridir. İdealist bir insan olan Owen'in işçi haklarını koruması ve iyileştirmesi sendikal yapılanmanın önemli bir mesafe kat etmesine imkân sağlamıştır. Çok ağır şartlarda çalışan ve uzun çalışma saatleri ile yıpranan işçi sınıfı bu yeni kararlar ile nefes almıştır (Kozak, 1950, s:595). Robert Owen'ın düşüncesi üretim kooperatiflerine dayanan bir toplum düzeni inşa ederek işçilerine emeklerini alabileceği bir ortam meydana getirmektir. Bu bağlamda işçi sınıfının etrafında şekillendirilen bir toplum yapısı ön görmektedir. Bunun için barışçıl genel greve gidilmesi ve diğer sınıfların da kendi menfaatleri gereği buna destek vermesi gerekmektedir (Erdoğan, 2016, s: 10).

2.3.3. Çartist sendikal hareketler

1836'da kurulan Londra İşçiler Derneği tarafından başlatılan bu hareket İngiltere'de sendikal hareketler içinde en fazla ses getiren hareket olmuştur. *"People's Charter"* (Halkın Şartı) metninin ilk teklifi, olarak Çartist hareket 1838'de resmi olarak başlatılmıştır. Bu sendikal hareketin amacı demokratik seçim sisteminin kurulmasıdır. Sadece siyasi amaç taşımaz aynı zamanda iktisadi yönüyle de etkili bir harekettir. Çartist hareket serbest ticarete karşıdır. Bu sebeple serbest ticareti savunan Tahıl Kanunları Karşıtı Birliği ile rekabet etmiştir (Uslu, 2014, s:6).

Çartist hareket açık bir şekilde burjuvadan ayrışmamıştır. Ancak işçi emekçileri arasında geliştiği için hareketin esas sahibi işçi sınıfıdır. Hem burjuva hem de işçi sınıfı harekete sahip çıkmış ve Cart ikisinin de parolası olmuştur. İki kesim her sene ortak konsey toplayarak toplantı yapıyordu. İki ayrı sınıf bir arada tek bir parti gibi hareket ediyordu. İngiltere'de Çartist hareket başlarda bu şekilde ilerlerken Almanya'da insanların bu hareketin içeriğinden çok fazla haberi yoktu. Sadece silahlanma hareketi olarak meseleye bakılıyordu (Engels, 1971, s: 271).

1838'de yayınlanan altı maddelik bildiri ile başlatılan Çartist hareket, birçok radikal ve reform savunucusu liderin bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkmıştı. Kökeni ve yapılış şekli bakımından 17. yüzyılda yapılan toplu dilekçe metinlerine benziyordu. Bu altı maddelik metinde maddeler sıralanandan önce işçilerin zor şartlarda çalıştıkları, sefalet içinde bir hayat sürdürdükleri ve 1832'de yapılan reformun yetersiz olduğu ifade edilmiş ve talepler sıralanmıştır. Çartistler halk egemenliğinin esas alındığı bir sistem istiyordu. Bu sebeple seçim sistemi, oy verme hakkı ve parlamenter olmak için sınıfsal ayrımın ortadan kaldırılması gibi talepleri vardı. Çartistler isteklerini şu şekilde sıralamıştır: Aklı başında ve suçsuz 21 yaş üstü her erkek oy vermelidir. Oylama gizli olmalı ve parlamentoya girebilmek için zengin ya da toprak sahibi olma şartı kaldırılmalıdır. Parlamenterlere maaş verilmeli, seçimler her yıl yenilenmeli ve seçim bölgelerinde adaletli seçmen dağılımı yapılmalıdır (Uslu, 2014, s: 6-7).

Çartist hareket bütün işçi sınıfı için oy hakkı ve demokratik haklar talep ederek sadece İngiltere'de değil Fransa'da da kendilerine destekçiler buldu. Çünkü Fransız devrimi sonrası burjuvanın hareket alanı genişleyince durum işçi sınıfının aleyhine gelişmiş ve işçi sınıfı ağır koşullarda hayat mücadelesi vermeye başlamıştır. Bu sebeple Çartist hareketin başlamasından önce 1831'de Lyon başta olmak üzere bir çok Fransız şehrinde işçiler eylem yapmıştır. 1839'da yapılan bir eylemde İngiltere'de olduğu gibi Çartistlerin isteklerine paralel istekler ile onları desteklediklerini ortaya koymuşlardır. Hükümete sundukları dilekçede bir milyondan fazla kişinin imzası bulunmaktadır. Verilen dilekçeler kabul edilmemiş ve bu hareket 1942'de zor kullanılarak bastırılmıştır. Ancak hareketin geniş çaplı olması çalışma saatleri ve çalışma koşulları gibi ana hususların düzeltilmesi ve adaletli ücret taleplerinin gündeme taşınmasına olanak sağlamıştır (Şahin, 2015, s: 168).

Çartist hareketler ilk etapta küçük ölçekli esnaflar ve zanaatkarların katılımlarıyla da oluşmuş olsa da geniş tabana yayılarak işçi sınıfının hareketliliğini göstermiş olması bakımından son derece önemlidir. Çartsistler ilerleyen dönemlerde sendikal örgütlenmeye gitmişlerdir. Bu durum örgütlü işçi sınıfının ilk örneği olmuştur. Çartist harkeetlerle birlikte işçi sınıfı tüm vatandaşları kapsayacak seçme seçilme hakkını istemekteydi. Bu durum işçi sınıfının, aristokrasi ve burjuvazinin sahipliğinden çıkmak istemesi bakımından tarihsel bir öneme sahip olmuştur.

1838'de İngiltere'de bu bildirgenin ilan edilmesinden bir kaç gün sonra İskoçya'da da benzer bir eylem gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 150 bin kişi Glasgow'da gösteri yaparak İngiltere'deki işçi eylemine destek vermiştir. Owenist hareket gibi tek bir kişiye atfedilmeyen bu sendikal yapılanma bir çok kişinin katkıları ile ilerlemiştir. Luddist ve Owenist harekete göre daha organize ve çok yönlü bir hareket olması sebebiyle birçok tarihçi bu organizasyonu ilk emek hareketi olarak görmektedir (Uslu, 2014, s: 7).

2.4. Dünyada Sendika:İngiltere'de Sendikacılık Örneği

Bilindiği üzere sendikal oluşumun gerçekleşmesi için bazı koşullar vardır. Tokol'a göre sendikacılık kavramının gelişmesi için öncelikle endüstrileşmenin ve demokras ini olgusunun olması gerekmektedir). Bu açıdan baktığımızda iki olgununda İngiltere'de olduğu görülmektedir. Ayrıca dünyada ilk sendikal hareketler Sanayi Devrimi'nin de İngiltere'de olması nedeniyle söz konusu ülkede gerçekleşmiştir. (Tokol, 1994, s:29).

Öncelikle İngiltere'de sendikal hareketlere baktığımızda Sanayi Devrimi bir milat alınabilir. Ancak İngiltere'de sendikal hareketlerin temelini oluşturan olayları incelerken neden-sonuç ilişkisini daha nitelikli kurmamız açısından, Sanayi Devrimi öncesinden olayları ele almamız daha doğru olacaktır.

Sanayi Devrimi'nden önce çalışma hayatını Lonca adı verilen mesleki topluluklar tarafından belirli bir şekilde düzenlenmekteydi. Bilindiği üzere Loncalar gelenekçi bir yapıya sahipti. Loncalarda ilişki usta – kalfa- çırak arasındaki bağlılıkla devam etmekteydi. Usta-kalfa-çırak arasındaki ilişki klasik bağ, çeşitli teknolojik gelişmeler sonucunda bozulma başlandı ve ustalar zaman içerisinde çıraklık yasalarını çiğnemeye başlamaları, ücret akışını bozacak faaliyetlerde bulunmaları kalfalar

tarından Dostluk Meclislerini , Meslek Dernekleri gibi oluşumları kurmalarını yol açmıştır. Belirtmek gerekir bu oluşumlar yerel bir nitelik taşımaktaydı. Bu oluşumlarda kardeşlik bağı gibi duygusal bağlılık söz konusu olmaktaydı. Bu birlikler sadece ustalar karşı mücadele için değil, bazı durumlarda ustalarla birleşilerek tüccarlar ile mücadele edilmekteydi. Söz konusu oluşumlar belirli başlı kriterlere göre üye almakta ve üyelerine ölüm riskine karşı koruma, işsizlik, hasatlık vb. sosyal yardımlarda bulunan oluşumlardı (Roberts, 2011, s.97-99). Örgütlenmelerin artması bunun akabinde işçi hareketlerinin çoğalmasından dolayı 1780 yılında Birleşme Yasası yürürlüğe girmiş ve söz konusu bu yasa ile birlikte her türlü mesleki örgütlemeyi ve birleşmeyi sert bir biçimde yasaklamıştır. Ayrıca birleşme ve örgütlenme faaliyetlerinde bulunanlara üç aylık hapis cezası ve ağır işlerde çalışma cezası verilmiştir (Tütüncü, 2015, s.494-497).

İngiltere'de Sanayi Devrimi öncesinde oluşumlara bakıldığında günümüz sendikal hareketlerin temelini oluşturan bir yapıya sahip olduğu görünmektedir. Özellikle kalfalar tarafından oluşturulan derneklerin üyelerine belirli başlı sosyal yardımlarda bulunmaları günümüz sendikalarının içeriğinde bulunan konulardır. Ayrıca yine görülmektedir ki teknolojik gelişmeler insanların çalışma şartlarında değişime yol açmaklar beraber yine örgütlenme bilincinde oluğunu bizlere göstermektedir.

Sanayi Devriminin gerçekleşmesinin akabinde yeni üretim araçları ve bunların oluşturduğu yeni iş gücü ortaya çıkmıştır. Yeni iş gücü temelde usta-kalfa-çırak ilişkisinden ortaya çıkmaktaydı. Görece vasıflı olan ustalar Sanayi Devrimi'nin getirisi olan yeni makinalarla birlikte kalfa ve çıraklar ile aynı sınıfa mensup olmaya başlamıştır. İşçi sınıfını oluşturan bu kesim ilerleyen dönemlerde sendikal hareket ve haklar elde edeceklerdir. (Kazak, 1992, s:64-65)

Tekrara düşmemek adına özet olarak değineceğim Owenizim ve Çarsist hareketler İngiltere sendikacılığın önemli dönüm noktalarından olmuştur. Öncelikle Owenzim hareketi barışçıl genel grevin başarlığı olacağını savunan bir harekettir. Robert Owen'a göre bu hareketin başarılı olabilmesi için diğer meslek gruplarının ve üyesi olduğu sendikaların iyi niyetli bir şekilde desteklerine ihtiyaçları olduğunu savunmuştur. Bu fikirler doğrultusunda 1834 yılında Üretici Sınıfların Büyük Milli Manevi Birliği'ni kurmuştur. Ancak işveren ve devletin yoğun baskısından dolayı kısa

sürede dağılmıştır. Owernizm'in kısa sürede dağılmasının ardından Çarsist Hareket ortaya çıkmıştır. Çarsist Hareket'e genel olarak bakıldığında vasıfsız işçilerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Ayrıca Çarsist Hareket'te Owernizm'in başarısız olması, işçi sınıfının siyasal hayatta bir zemin arayışına sürüklemiştir. Çarşist Hareketlerin genel olarak istekleri aşağıdaki gibidir.

- Genel oy hakkı
- Parlamentonun yılda bir defa toplanması
- Gizli oy hakkı
- Parlamento üyelerinin maaşa bağlanması
- İşgücünün on saat olarak belirlenmesi

Çarşist Hareketler güçlü bir teorik zemine oturmaması ve vasıflı işçilerin üyesi olduğu sendikalarca yeteri kadar rağbet görememesinden dolayı başarısız olmuştur (Kazak, 1992, s:68-71).

İngiltere'de ki yerel sendikaların 1968 yılında birleşmesi sonucunda Sendikalar Kongresi (T.U.C) oluşturulmuştur. 1871-1875 yılları arasında çıkarılan yasalar İngiliz sendikal hareketleri açısından son derece önemlidir. Bu dönemde çıkarılan yasalardan sonra İngiltere'de sendikalar tüzel bir kişiliğe sahip olmuşlardır. Ayrıca grev hakkı ile yapılan düzenlemelerin yanında, sermayeden ve devletten ayrı bir yapıya everilmiştir. 1880-1900 yıllar İngiliz sendikacılık tarihi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde ortaya çıkan Yeni Sendikacılık Hareketi ile kitle sendikacılığı ortaya çıkmış; sendikalar iş kolu temelinde, merkez ve şube olarak örgütlenmeye başlamıştır. 1900 yılında İşçi Partisi'nin kurulmasıyla T.U.C ve İşçi partisi arasında bir bağ oluşmuştur. T.U.C üyelerinin ödediği aidatların bir kısmı İş Partisi'ne fon olarak aktarılmıştır. Bu dönemde İşçi Partisi İngiliz Parlamentosu'nda sendikaların temsilcisi konumdadır. I. Dünya Savaşı itibariyle İngiliz sendikaları siyasal olarak daha devrimci bir çizgide seyretmiştir.

Belirtmek gerekir ki İngiltere'de işçi sendikaları 1867 yılından itibaren siyasal hayatta aktif rol oynamışlardır. Ancak bu faaliyet Lortlar Kamarası'nın 1909 yılında aldığı bir karar ile durdurulmuştur. Lortlar Kamarası'nın aldı karar 1913 yılında çıkarılan sendika kanunu ile son bulmuştur. Bu karar ile işçi sendikaları siyasi hayatta özgürlüklerini kazanmıştır. İngiltere sendikal hareketlerine değinirken 20. Yüzyılın başında kömür madeni işçilerinin eylemlerine değinmek, hem İngiltere'de

sendikaların 1906-1950 yılları arasında ne denli aktif olduğunu hem de İngiltere'de sendikacılık ve siyaset ilişkini gözlemlememizde faydalı olacaktır. İngiltere'de 20. Yüzyılın başında mahkeme kararlarının sendikaların özgürlüğünü tehdit altına almasından dolayı Kömür Konfederasyonları 1906 yılı seçimlerinde Liberal Parti'yi destekleyerek, Liberal Parti'nin zaferinde oldukça önemli bir rol oynamışlardır. İlerleyen yıllarda İş Anlaşmazlıkları Kanunu çıkarılarak sendikalara grev hakkı ve siyasi partilere para yardımı gibi haklar tanınmıştır. 1911 yılında kömür madeni işçileri tarafından tüm ülkeyi kapsayacak bir asgari ücret teklifinde bulunundu. Ancak işveren temsilcileri olan Madenler Cemiyeti tarafından ret edilmiştir. İngiliz Hükümet'i bu anlaşmazlığı bölgelere göre asgari ücret tespiti yapılmasını teklif etmiş ayrıca karşılık anlaşma sağlanıncaya kadar kömür madenlerini kontrol edecektir. Daha önce belirttiğimiz üzere I. Dünya savaşı ile birlikte İngiltere sendikal hareketleri devrimci bir noktaya everilmiştir. Söz konusu bu dönemde işçiler tarafından madenlerin devlet tekeline geçilmesi için görüş bildirmişlerdir. Gelişmeler sonucunda 1920 yılında İngiltere'de Sanayi Kanunu çıkmıştır. Bu kanun üç ana parçadan oluşmaktadır (Karayazıcı, 2010, s:20-23)

- Kömür sanayisinde devlet kontrolü Ağustos 1921'e kadar uzatılmıştır.
- Kömür madenlerinde bölüm ve bölgelerde işçi ve işverenler arasında karşılıklı danışma mekanizmasının kurulması
- Maden işçileri için sosyal yardım fonun kurulması kararlaştırılmıştır.

Görüldüğü üzere İngiltere'de 20.yüzyılın başında sendikal faaliyetler oldukça aktif olmakla beraber siyasal bir baskı ortamı oluşturabilmektedir. Siyasal baskı ortamını partiler boyutunda örnek verecek olursak 1923 seçimlerinde İş Partisi Liberallerin desteği ile 1924 yılına kadar iktidarda kaldı. Ancak İşçi Partisi'nin en büyük başarısı ise 1945 seçimlerinde Avam Kamarasında 400 sandalye elde etmesi olmuştur. Ayrıca 1964 yılı seçimlerini James Harold Wilson İşçi Partisi'nden katılarak kazanmış ve 1970 yılına kadar başkanlık koltuğuna sahip olmuştur. İngiltere siyasal baskı ortamı sadece partiler düzeyinde olmamıştır. Sendikalar bir çok resmi kurum ve kuruluşlarda etkin rol almakla beraber kararlara katılımları vardır. Toplu pazarlık ve basın yayın organlarıyla siyasal baskı ortamı oluşturabilmektedirler (Kazak, 1992, s:73-75).

Tablo 1. 1980 sonrası çeşitli dünya ülkelerindeki sendikalaşma yoğunluğundaki değişim

YILLAR / ÜLKELER	1980	1990	2000	2008	2010
AVUSTURYA	51,7	46,8	36,9	29,6	28,9
FRANSA	18,7	10,7	9,5	8,5	9
ALMANYA	34,9	31,2	24,6	19	18,9
İTALYA	49,6	38,7	34,4	33,4	35,5
TÜRKİYE	...	17,1	16	10,7	....
İNGİLTERE	52,2	39,6	29,7	27	26,8

Kaynak: OECD-ilibary, Sendika Yoğunluğu, 2019

Yukarıda ki tabloda gözlemlediğimiz üzere 1980 sonrası sendikalaşma oranlarından bir azalma gözlemlenmektedir. Konumuz olan İngiltere'de 1980'de sendikalaşma yüzdesi 52,2 iken 2010 yıllara geldiğimizde bu durum düzenli olarak düşerek 26,8'e gerilemiştir. İngiltere'de bilindiği üzere 1980-1990 yılları arasında bilindiği üzere Margaret Hilda Thatcher Muhafazakar Parti ile hükümet koltuğuna oturmuştur. Margaret Hilda Thatcher dönemin küreselleşme hareketleri ile serbest pazar ekonomisini savunmuş olup ayrıca işçi haklarını göz ardı ederek bir siyasal çizgi gerçekleştirmiştir. Muhafazakar Parti döneminde İngiltere'de grev yasaklanmış olup bu dönemden sonra sendikal hareketler daha çok kazanılan hakların korunması şeklinde olmuştur. 1980 dönemine bakarken dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise Küreselleşme olgusudur. Küreselleşme ile birlikte sendikaların üye sayısında bir gerileme gözlemlenirken, sendikalar daha çok uzlaşmacı bir yapıya bürünmüştür. Ayrıca bu dönemde stoklu üretim yerine müşteri taleplerine göre üretim gibi yeni üretim tarzlarının ortaya çıkmıştır (Palancı, 2020, s:21-23)

2.5. Sendikaların Sınıflandırılması

2.5.1. İşkolu sendikaları

İşkolu, Sendikal örgütlenmenin temelinde yer almaktadır. Bununla birlikte işkolunun yasal olarak bir tanımlanması yapılmamıştır. İşkolu sendikaları bünyesinde işçi sendikaları, işveren sendikaları ve bunlara bağlı olarak federasyon ve konfederasyonları kapsamaktadır. Benzer nitelikteki ekonomik faaliyetlerin bir sınıfta

toplanması ile işkolu kavramı elde edilir. İşkolu tespit edilirken sadece bir fabrikada üretim yapan herhangi bir işkolu değil aynı zamanda hizmet sağlayan sektörler de akla gelmektedir. Bu bağlamda tespit edilen işkollarının sayısı yasaya belirlenmiştir. Bu sayı daha önce 28 iken halihazırda 20'dir (Yenisev, 2013, s:50).

Sendika bir örgütsel yapılanma olarak hem meslek grubuna ait işçilerin mesleki yararlarını hem de bir işkolunda çalışan işçilerin çalışma hayatındaki koşulları iyileştirmeyi amaçlar. İşkolu sendikal düzende örgütlenmenin amacını ve düzeyini gösterir. Seri üretime geçilmesi sonrası meslek sendikacılığının yerine işkolu sendikacılığı sendikal düzene hakim olmuştur. Bu sendikal düzende işçilerin meslekleri dikkate alınmadan işkolunda çalışan bütün işçilerin örgütlenmesi amaçlanır. İşkolu sendikacılığı hem yerelde hem de ulusal düzeyde faaliyette bulunabilir. Her ne kadar işkolu sendikacılığı şuan için sendikal düzene hakimse de değişen işçi ihtiyaçları ve üretim yapısı yeni bir sendikal düzeni istemektedir (Çelik, 2013, s: 457-458).

Türkiye'de sendika kurma hakkı yasal olarak anayasanın 51. maddesine göre güvence altına alınmıştır. İlgili maddeye göre çalışanlardan başka işverenler sendika ve üst kuruluş kurma hakkına sahiptir. Ancak örgütlenmenin düzeyi ve türü ile ilgili bir sınırlama getirilmemiştir. İşkolu esası işçi sınıfı için sendika kurmaya izin verirken, memur kesimi için hizmet kolu esasına göre sendikalaşılmasına müsaade etmektedir. Sendikal örgütlenmenin temeline daha ziyade işkolu esasına göre örgütlenme yerleştirilmiştir. Ayrıca sendikaların yerel ve bölgesel değil ulusal çapta çalışmasına izin verilmiştir (Gülmez, 2013, s: 23-25; Şahlanan, 1994, s: 24-25).

İşkolu sendikacılığının diğer tarafında işveren sendikaları bulunur. Bunların ilk örneklerine de yine İngiltere'de rastlamak mümkündür. 1800'lü yıllarda başlayan sendikal hareketlerde işçilerin örgütlenmesine karşılık patronlar da örgütlenmiştir. Savunma amaçlı ve çalışma ilişkilerini doğru bir şekilde örgütlemek için bir araya gelen işverenler İskandinav ülkeleri başta olmak üzere yaygın bir örgütlenme ağına sahiptir. İşçiler ile işverenlerin toplu pazarlıklarında her iki tarafın sendikaları görevlendirilmektedir. İşveren sendikalarının görevleri çalışanlar ile patronlar arasında ilişkileri düzenlemek, sorunları çözmek, hükümete karşı işverenleri savunmak ve üretimden dağıtıma kadar her alanda denetimi sağlamaktır (Kumaş, 2017, s:3).

Türkiye'de anayasanın 51. maddesine göre sendika kurulmasına izin verildiği yukarıda ifade edilmişti. Bu bağlamda sendikalaşmanın bir üst yapılanması olan konfederasyonların kurulmasına da imkan sağlamıştır. İşkolu sendikal yapılanmasının bir parçası olan konfederasyon yapılanması Sendikalar Kanunu'nda göre farklı işkollarında faaliyet gören en az 5 sendikanın genel kurulunda alınacak salt çoğunluğun oyuna göre kurulabilir. İşçi sendikaları olarak TÜRK-İŞ, DİSK, ve HAK-İŞ, işveren sendikaları olarak ise TİSK ve KESK örnek olarak verilebilir. Konfederasyonlar genel olarak ekonomik ve sosyal alanda politikalar belirlemek ve koordinasyon işlevi görmekle yükümlüdürler (Çelik, 2012, s: 451).

2.5.2. Genel sendikalar

Nitelik yönünde işçi ayrımının yapılmadığı sendika türlerine genel sendikalar adı verilir (Kaymaz, 2012, s: 16). Bu sendika türünde bütün iş kollarındaki işçiler örgütlenerek işçilerin hakları korunmaya çalışılır (Koç, 1999, s:1). Bu Sendika türü İngiltere'de 19. yüzyılın sonlarında meslek sendikalarının niteliksiz ya da çok az niteliği olan işçileri sendikacılık konusunda devre dışı bırakması ile buna tepki olarak ortaya çıkmıştı. Diğer sendikacılık türlerine göre gelişimi geriden takip ettiği için bu anlamda zayıf örgütlenmeye sahip olmuştur (Jensen, 2021).

Bu sendikal yapılanmada işkolu, meslek ya da işyeri ayırt edilmeksizin her emekçinin yer aldığı bir yapılanma söz konusudur. Sendikal yapılanmanın ilk zamanlarında meslek sendikalarına tepki olarak ortaya çıkmış ve emek birlikleri olarak örgütlenmişlerdir. Günümüz sendikal yapılanmasında örneklerine çok az rastlanır. 1830'de Owenist hareketler bağlamında başlayan genel sendikacılık bir süre önemini yitirse de 1890'dan sonra yeniden yükselişe geçmiştir. Bu sendikal hareket sosyalist amaç güden ilk örgütlenmedir. Bu sendikal yapılanmanın ilk örnekleri ABD'de kamyon şoförleri, İngiltere'de ise ulaşım işçileri tarafından kurumuştur. Yapılanma itibariyle dağınık olmaları ve işkolu sendikacılığının gelişimi ile genel sendikalar zayıflamıştır (Aydoğanoğlu, 2010, s: 10.)

2.5.3. Meslek sendikaları

Meslek sendikalarının yapılanması esasında lonca geleneğinin bir yansımasıdır. Lonca geleneği aynı mesleği yapan kişilerin dayanışmasını ortaya koyan bir sistemdi. Sanayi devrimi ile önemini kaybetmeye başlayınca ortaya çıkan yeni durum mesleki örgütlenmeyi sendikal zemine taşımış ve ilk meslek sendikaları ortaya çıkmıştır. Bu sendikal yapılanma ile aynı mesleği icra eden kişilerin bir ayrıcalığa sahip olması ve sendikal yapılanma ile mesleğe girişlerin denetim altında tutulması sağlanmıştır. Böylece kalite korunmuştur (Aydoğanoğlu, 2010, s:9).

Aynı ya da benzer meslekteki kişilerin bir araya gelerek meydana getirdikleri örgütlenmeye meslek sendikası denir. Bu sitem sanayi devriminin yaygınlaşması ile yerini endüstri sendikacılığına terk etmiş ve neredeyse tamamen meslek sendikacılığından vazgeçilmiştir (Tuncay, 2010, s:35-36). Bağımsız çalışan meslek erbabı kimselerin kurduğu sendika sınıfına giren meslek sendikaları Sendikal hareketlerin yaygınlaştığı ilk dönemlerde en fazla tercih edilen örgütlenme modeliydi. İşçilerin meslek sendikası kurmasında bir mahzur yokken Türkiye'de 2012 yılında alınan bir karar gereği Kamu görevlilerinin meslek sendikası kurması yasaklanmıştır. Bunun yanında iş sözleşmesi ile çalışan avukatların da meslek sendikası kurması engellenmiştir (Yenisey, 2013, s:44-47).

Meslek sendikaların teşekkül ettiğinde sadece ayakkabıcılar, dokumacılar ve marangozlar gibi belli başlı meslek gruplarına ait olarak ortaya çıkmıştır. Bunlar vasıflı işçilerin meydana getirdiği sendikal harekettir. Vasıfsız işçiler ve kadınlar bu sendikalara uzun yıllar kabul edilmemiştir. Meslek sendikaları diğerlerine göre daha dar çerçevede örgütlenme içine girmiş sendikal hareketler olmuştur. Aynı zamanda sendikal hareketlerin ilk örgütlenme şeklidir. Bu sendikal yapılanmada iş yeri ya da işkolu ayırt etmeden sadece aynı mesleğe mensup olup olmadığına bakılan bir örgütlenme içine girilmiştir. Öte yandan sadece işçi sınıfı içinde değil kamu ve özel sektörde çalışan memur kesimi arasında da meslek sendikaları 20. yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başlamıştır. Bu noktada başı çeken hizmet sınıfı öğretmenler, polisler ve itfaiye memurlarıdır. Ancak meslek sendikacılığı günümüz şartlarında sanayi ve hizmet sektörlerinin güçlenmesiyle etkisini yitirmiş ve yerine genel

sendikalar geçmiştir. Örneklerine günümüzde ABD ve İngiltere gibi ülkelerde zayıf da olsa rastlamak mümkündür (Aydoğanoğlu, 2010, s:9).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SENDİKACILIK VE DEMOKRASİ

3.1. Osmanlı Döneminde Sendikal Hareketler

1838'de başta İngiltere ile olmak üzere yapılan ticaret anlaşmaları ve 1839'da ilan edilen Tanzimat ile Osmanlı ekonomisi liberal politikalara kaymaya başlamıştır. Bu durum işçi sınıfının oluşmasını için ilk adım olarak ifade edilebilir. Ancak daha çok orduyu destekleyen makineli fabrika üretimi ile devlete doğrudan bağlılık söz konusu olduğu için işçi sınıfının gelişimi için yeterli ortam meydana gelmemiştir. Tıpkı İngiltere'de olduğu gibi el emeği ile üretim yapan zanaatkarlar, makinelerin kendi işlerini ellerinden aldığını düşünerek makinelere karşı tahrip hareketleri gerçekleştirdiler (Bilgili, 2000, s:123-125).

Sendikacılık sanayi devrimi ile ortaya çıkmaya başlamış ve sanayileşmenin aktifliği ölçüsünde ülkelerde gelişim göstermiştir. Bu bağlamda Türkiye, Avrupa ülkelerine göre daha geç sanayileşme hamlesi gerçekleştirdiği için sendikalaşmanın da gelişimi geç olmuştur. Ancak 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nde oluşmaya başlayan sanayileşme ile sınırlı bir sendikacılık hareketinden bahsedilebilir. Ancak bir çok yazara göre bu gerçek anlamda bir sendikacılık değildir. 1871'de kurulan Ameleperver Cemiyeti ile Osmanlı döneminde sendikacılık hareketinin başladığı söylenebilir. Bu cemiyet bir hayır kurumu olarak vazife görse de işçi dayanışması bağlamında değerlendirildiği için sendikal hareket arasında değerlendirilmiştir. Bu cemiyetten başka 1895 yılında kurulan Osmanlı Amele Cemiyeti 1871'de kurulan cemiyetten daha belirgin ve net bir şekilde işçi hareketi olarak kabul edilmiştir. Tophane işçileri tarafından kurulan bu cemiyet, işçilerin çıkarlarını korumak için ortak hareket ederek onların haklarını korumak hedefine sahiptir. Bu cemiyet sadece bir yıl açıktan hareket edebilmiş daha sonra baskılar ve tutuklamalar sonucu yer altına inmek zorunda kalmıştır. Daha sonra farklı isimler ile mücadelesine devam edecektir. Bu cemiyetten başka aynı dönemde farklı bölgeler ve işkollarında çalışan işçilerin vücuda getirdikleri sendika benzeri yapılanmalarda da söz etmek mümkündür. İşçi hareketleri gelişim göstermeye başladıkça grev olgusu da yaşanmış ve ilk grev 1872'de Beyoğlu telgraf işçileri tarafından gerçekleştirilmiştir (Güzel, 1993, s: 40-41).

1872'da yapılan ilk işçi grevinden 1908 yılına kadar ki süreçte büyük çoğunluğu İstanbul'da gerçekleşen 89 grev meydana gelmiştir. Meşrutiyetin ilanından sonra cemiyetlerde artış olması grevlerin sayısında da artışa sebebiyet vermiş ve sadece bir yıl içinde 146 kez grev yapılmıştır. Daha sonra 1922 yılına kadar 117 kez grev yapıldığı tespit edilmiştir. Grevlerin çokluğu sendikal hareketlerin varlığı ve güç kazanması ile yaşanan durumlar olduğu için sendikal faaliyetlerin hayatiyeti bağlamında kıymetlidir (Yıldırım, 2013, s:357).

1894 yılından sonra faaliyetlerini yer altına taşıyan Osmanlı Amele Cemiyeti, cemiyetleşmenin serbest bırakılması ile bir araya gelerek bu defa Osmanlı Terakki-i Sanayii Cemiyeti adı altında 1908'den itibaren sendikal hareketi sürdürmüştür. Bu cemiyet, yasal olarak kurulmuş olsa da üyelerinin kanunlara aykırı yapıldığı gerekçesiyle çok geçmeden kendini feshetmek zorunda kalmıştır. Tophane işçilerinin cemiyetleşme hareketleri konusunda Osmanlı sendikal hareketine katkısının oldukça fazla olduğunu söylemek gerekir. Zira onlar cemiyetleri kapatılsa da yeniden örgütlenerek bir araya gelmeyi başarmıştır. Bu bağlama Tophane işçileri 1910 yılında Osmanlı Sanatkâran Cemiyeti'ni kurmuştur. Bu cemiyet diğerlerinden daha teşkilatlı bir şekilde vücuda getirilmiştir. Cemiyet hem sanatsal faaliyetleri takip etmek hem de üyelerinin işsizlik, hastalık gibi konularını çözmek için yardımlaşma maksadıyla kurulmuştur. Cemiyet üye kabulünü geniş tutarak tüm sanatkarları kabul etmiş ve bir yardımlaşma fonu kurarak mali konuları kendi içinde halletmiştir. Sağlık konularında gösterilen hassasiyetten kaynaklı bu cemiyetin işçi haklarının korunmak noktasında önemi büyüktür (Zengin, 2017, s: 450).

Osmanlı Devleti'nde daha ziyade İkinci Meşrutiyet döneminde (1908-1918) sendikal hareketler hız kazanmıştır. Buna paralel ekonomik yaşamda görülen canlanma işçi kalitesine yansımamıştır. 1908-1913'e beş yıllık süreçte ücretli kesim nüfusun henüz yüzde biri kadar bile değildir. Bu dönemde madencilik, ulaşım sektörü, inşaat, demiryolu, ve yükleme işlerinde işçi hareketleri daha fazla meydana gelmiş yukarıda sayısal olarak ifade edilen grevler de bu sektörlerde yaşanmıştır. Eylemlerin en yoğun olduğu 1908 yılında Tatil-i Eşgal Cemiyetleri hakkında geçici bir kanun çıkarılmış 1909'da ise kalıcı olmak üzere kamu hizmetinde bulunanların sendika kurması yasaklanmıştır. Grevlerin artması üzerine ise öncelikli olarak anlaşma zemini bulmak üzere hükümet tarafından şart koşulmuştur. Tüm bunlara rağmen 1909

Anayasası ile dernek ve cemiyet kurma hakkı getirildiği için sendikal faaliyetlerin önü kesilmemiştir (Kaymaz, 2012, s: 22-23).

Osmanlı Devleti'nde her ne kadar sanayileşme Avrupalı devletlere nazaran geç bir gelişim göstermiş ve buna bağlı olarak işçi sınıfı hareketleri yavaş seyretmişse de en azından bir ilerleme olmuştur. Buna karşılık memur kesiminde hiçbir şekilde sendikal hareketin meydana gelmesine imkan verilmemiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi işçi sınıfı içindeki cemiyetleşmenin memur kesime sirayet edeceği korkusu ile Tatil-i Eşgal Kanunu ile kamu hizmetinde olanların sendikal faaliyetlere girişmesine engel olunmuştur. Ancak memurların maaşlarını zamanında alamadıkları gerekçesi ile çeşitli eylemler yaptıkları bilinmektedir. Öte yandan yabancı sermayenin baskısı ile örgütlenme ve toplu eylemlerde gerileme yaşandığını da ilave etmek gerekir (Yenihan ve As, 207, s: 73).

1908'den sonra işçi hareketleri ve dolayısıyla sendikal tarzda hareketler meydana gelmeye başladı. Bu dönemden sonra daha ziyade mesleki nitelikte işçi örgütlenmeleri kuruldu. Bu bağlamda İstanbul'da Emekçiler, Makinacılar, Terzi Ameleleri, Tütün Amelesi, Garsonlar, Doğramacılar ve Tramvay İşçileri cemiyetleri adı altında örgütlenmeler meydana geldi. Bu işçi hareketleri varlıklarını Cumhuriyet'in ilanına kadar sürdürmeyi başarmış ve bu sayede 1924'de İstanbul, İzmir, Adana, Edirne, Bursa, Konya ve Eskişehir'de toplam 25 sendika varlık gösterir hale gelmiştir (Tuncay, 1989, s: 38-39).

3.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Demokrasi Kültürü ve Sendikal Hareketler

3.2.1. 1923-60 yılları arasında Türkiye'de sendikal hareketler ve demokrasi

1923-1946 tek parti dönemi sendikal hareketlerine bakıldığında sendikal hareketlerin varlığından bahsedilemez. Bunun bir çok sebebi vardır. Bu bağlamda bunlardan bahsederek daha sonraki süreçte sendikacılığın gelişimine nasıl bir etkide bulunduğunu anlamak gerekir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında sınıfsız bir toplum meydana getirmek amaçlardan biriydi. Bu sebeple işçi sınıfının mücadelesi için uygun zemin hasıl olmamıştı. Cumhuriyet'in çok uluslu ve karmaşık yapıya sahip bir devletten aldığı mirası ulus devlet ve sınıfsız bir toplum ile sade ve daha kolay

yönetilebilir bir şekilde idare etmek istemesi belirgin anlayış olmuş ve sendikal gelişmeler için elverişli ortam ortaya çıkmamıştır. Bundan başka iki defa çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmış olmasına rağmen bunun gerçekleştirilememesi endüstrinin bağımsız olamamasına neden olmuştur. Bu durum beraberinde işçi sınıfının gelişimi için uygun ortamın meydana gelmesini engelleyen önemli faktör olmuştur. CHP'nin tek parti iktidarı döneminde çalışma hayatının düzenlenmesi ve işçileri korumaya dönük bir takım düzenlemeler yapılsa da işçilerin örgütlenmelerine müsaade edilmemiştir. 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu, yukarıda ifade edilen Osmanlı'dan kalma 25 sendikanın da çalışmalarının sekteye uğratmış ve sendikacılık faaliyetlerini bitirme noktasına getirmiştir. 1938'de çıkarılan Cemiyetler Yasası ile de işçi örgütlenmeleri tamamen yasaklanmıştır. 1946 yılına kadar bu hususta bir adım atılmayacaktır (Tokol, 1994, s: 17-21; Şahin, 2018, s: 134-135).

Sınıfsız bir toplum meydana getirme arzusundan başka rejimin sağlam temellere dayanabilmesi için meydana gelen ayaklanmalara karşı muhalif oluşumların önüne geçme isteği sendikal hareketlerin gelişmesine engel olmuştur. Bu sebeple 1923-1946 dönemi Türkiye'de sendikasızlık dönemi olarak da adlandırılmıştır. Rejimi koruma kaygılarından başka bir kültür birikiminin sonucu olan sendikalaşma hareketlerinin var olabilmesi için gerekli zamana ve altyapıya da ihtiyaç vardır. Zira ülke büyük bir savaştan çıkmış, topyekun bir yıkımdan geçmiş ve toparlanmak için çaba sarf etmektedir. Böyle bir ortamda nitelikli işgücünün ve yeterli bilince sahip kesimin eksikliği sendikal gelişim yaşanmasına engel olmuştur.

Sendikalaşmanın oluşması için sanayi imkanlarının da elbette gelişmiş olması gerekir. Bu sebeple ülkelerin sosyal yapılarından başka iktisadi durumları da sendikalaşma üzerinde doğrudan etkilidir. Sanayi imkanlarının yeterli olması ve bunların devletin kontörlünün dışında özel sektör ile idamesi gerekir. Oysa Cumhuriyetin ilanından 1930'lu yılların başına kadar sanayileşme hamlesi gerçekleşmemiş bundan sonra yapılan sanayi hamlesi de devletin kontrolünde hayata geçmiştir. Hatta 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmış, 1934'den itibaren kalkınma ve sanayi planları hayata geçirilmiş ve 1950'den sonra özel teşebbüs desteklenmiştir. Ancak ülke hala bir tarım ülkesidir. Bu sebeple bir sendikalaşma hareketinden bahsetmek mümkün değildir. Zira 1950 yılına gelindiğinde sendikalaşmaya müsait sadece yüzde onluk bir kesim söz konusudur. Geri kalan kesimin çok büyük bir kısmı

tarım sektöründe üretim yapmaktadır. Ayrıca bu yüzde onluk kesimin bir kısmı İş Kanunu kapsamına girmeyen işyerlerinde çalışmaktadır. Türkiye'de durum böyleyken Avrupa ülkelerinde sanayileşmiş ülkelerin hemen her birinin kendi içinde sanayinin ekonomiye katkısı en az yüzde 50'dir (Tuna, 1966, s: 12; Şahin, 1993, s: 108; Mahiroğulları, 2001, s: 164-165).

Çok partili hayata geçiş ile birlikte ülkede yaşanan değişim sendikacılığın gelişimi noktasında da dönüm noktası olmuştur. Bu dönem literatüre "1946 sendikacılığı" olarak geçmiştir. Bu dönemde cemiyetler kanununda yağılan değişiklik ile sınıf esasına dayanan örgütlenme yasağı kaldırılmıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere bu yasak 1938'de getirilmişti. Böylece 1946'dan itibaren yerel düzeyde sendikalar kurulmaya başlamıştır. 1947'de çıkarılan 5018 sayılı Sendikalar Yasası ile de bir yandan sendikal faaliyetlerin önü açılırken bir yandan da bazı kısıtlamalar ile devlet kontrolünde ilerleme sağlanması hedeflenmiştir. Bu yasanın çıkarılması aslına bakılırsa sendikalaşma için olumsuz etki meydana getirmiştir. Çünkü komünist suçlamalara maruz kalmak istemeyen bir çok işçi sendikalara üye olmaktan kaçınmıştır. Dönemin İkinci Dünya Savaşı sonrası bir tarafta kapitalizmi temsil eden ABD öte tarafta ise komünizmi temsil eden Sovyetlerin çekiştiği zaman aralığından olması böylesi nazik durumu ortaya çıkarmıştır. CHP işçilerin tedirginliğini gidermek adına işçi büroları kurmuş ancak işçilerin grev başta olmak üzere gerçek manada işçilerin sorunlarına çözüm getirilemediği için bu girişim başarısız olmuştur. İşçiler Demokrat Parti'nin 1949'daki seçim programındaki grev hakkı vaadine bakarak DP'nin tarafından olmuşsa da DP'nin bu vaadi gerçekleşmemiştir (Koç, 1998, s:8; Aydoğanoğlu, 2011, s: 75-76; Uçkan, Kağnıcıoğlu ve Çelik, 2013, s: 168).

1947'de çıkarılan 5018 sayılı Sendikalar Yasası ile *"Aynı iş kolunda veya bu iş kolu ile ilgili işlerde çalışanların yardımlaşmaları ve ortak menfaatlerini korumaları ve temsil etmeleri amaçları ile kendi aralarında kurabilecekleri dernekler işçi sendikalarıdır. Bir iş kolunda işverenlerin aynı maksatlarla kendi aralarında kurabilecekleri dernekler de işveren sendikalarıdır"* denilerek sendika kurulabilmesi için bir adım atılmıştır. Ancak bu şimdilik kağıt üzerinde kalacaktır (Uçkan, Kağnıcıoğlu ve Çelik, 2013, s: 169).

Demokrasi ve Sendika ilişkisi bağlamında Türkiye'de demokrasi düşüncesi ve Türkiye şartlarında demokrasi kültürünün nasıl şekillendiğinden bahsetmek yerinde

olacaktır. Türkiye'de demokratik kültürü oturmuş değildir. 1946'dan itibaren başlayan çok partili hayat ile demokratikleşme adına önemli biri girişim gerçekleşmiş fakat bu girişim tam anlamıyla karşılık bulamamıştır.

1950'li yıllardan itibaren hem içeride hem de dışarıda meydana gelen yeni gelişmeler ışığında yerel sendikaların yanı sıra işkolu düzeyinde sendikalar da faaliyete geçmeye başlamıştır. Bu sendikalar tüzel kişiliğe sahip olmayan şubelerin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Metal-İş ve Petrol-İş sendikaları bu bağlamda örnek olarak verilebilir. 1952 yılında Türkiye, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) ile daha profesyonel ve üst düzey örgütlenmeyle karşılaşmıştır. Bu sendika halihazırda da var olan bir örgütlenmedir.

Demokrat Parti iktidara gelmeden önce sendikalara grev başta olmak üzere bir takım geniş haklar vermeyi taahhüt etmişse de bunu gerçekleştirmemiş ve ikinci iktidar döneminin ilk yıllarında yani 1954'den sonra sendikalar üzerine baskı kurmaya başlamıştır. Ancak işçilerin tepkisini çekmemek için onların lehine bir takım düzenlemeler de yaptılar. 1955 ve 1957 yıllarında iki defa TÜRK-İŞ sendikası ve buna bağlı örgütlenmeler üzerinde baskı kurulduğu bilinmektedir. Bunun temel sebebi siyasidir. DP döneminde 6-7 Eylül 1955 olayları sonrası olaylarda parmağı oldukları iddiasıyla İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ve bazı sendikaların faaliyetleri durdurulmuştur. 2000'den fazla kişi gözaltına alınmış ve sendikalara ait evraka el konulmuştur. Sendikalar bir yandan örgütlenmeye çalışırken bir yandan da siyasetin baskısı altında hayatını idame ettirmektedir.

3.2.2. 1960-80 yılları arasında Türkiye'de sendikal hareketler ve demokrasi

27 Mayıs 1960'da meydana gelen askeri darbe sonrası Türkiye'de yeni bir sürece girilmiş, demokrasi askıya alındığı için zaten sağlıklı işlemeyen sendikal hareketler durgunluk sürecine girmiştir. Ancak 1961 Anayasası ile Türkiye'de hiç olmadığı kadar özgür bir sendikalaşma süreci yaşanmıştır. Sendikacılığın önündeki engeller kaldırılmış işçi hakları daha gür bir sesle savunulmaya başlanmıştır. 1961 Anayasası ile temel hak ve özgürlükler güvence altına alınmış ve demokratikleşme süreci çok geciktirilmeden başlatılmıştır. Siyasal konjonktür gereği bu anayasa ile sendikalar sakıncalı olarak görülen kurum olmaktan çıkmıştır (Mahiroğulları, 2013).

Bu zaman aralığından işçi sınıfının sayısında belirgin bir şekilde artış meydana geldi. Öyle ki 1960'ların başlarında işçi sınıfının sayısı yaklaşık 3 milyon iken bu sayı 1980'de 6 milyonu aşmıştı. Bu dönem 1961 Anayasasının etkisi ile işçi sınıfına bir takım hakların getirildiği dönem de olmuştur. Bu bağlamda işçi sınıfının memur olarak adlandırılan kesimine de sendikalaşma hakkı tanındı ve işçilere grev hakkı verildi. Bu sebeple sendikalara üye kayıtlarında da artış meydana geldi. Sendikalaşma yukarı doğru ciddi bir ivme kaydetti. Anayasal hakların etkin bir şekilde kullanılabilmesi için işçi eylemleri yapılmaya başlandı. Bu Bağlamda en etkili ve ses getiren eylem 31 Aralık 1961'de İstanbul İşçi Sendikaları Birliği tarafından yapıldı. 1962'de işçilerin haklarının mecliste savunulması için Türk-İş tarafından bir parti kurma girişimi yapıldı ancak bu girişim sonuçsuz kaldı. 1961 Anayasası ile işçilere tanınan grev hakkı ancak 1963'de 274 sayılı Sendikalar Yasası ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası ile resmen yürürlüğe girebildi. Sadece işçilere grev hakkı tanınmamış aynı zamanda işverenlere de işçileri işten çıkarma hakkı (lokavt) tanınmıştır. Bu yasa ile 1963 yılından sonra öncelikle kamu kesiminde olmak üzere özel sektörde de toplu iş sözleşmelerinin imzalanması yaygınlaştı. Sendikalara tanınan yasal haklar, işçi sınıfının gelişmesine ve kamuda meydana gelen işçi sınıfına dair olumlu düşünceler, sendika ve sendikalı sayısında artışa neden oldu (Koç, 1999).

1961 Anayasasındaki esaslar ve buna dayanarak 1963'de çıkarılan sendikalar yasasına rağmen sendikalı sayısında 1966 yılına kadar gözle görünür bir şekilde artış yaşanmadı. Ancak 1967'de DİSK'in kurulmasından sonra TÜRK-İŞ ile yaşanan rekabet ortamı sendikalı sayısının hızlı bir şekilde artmasını sağladı. Öyle ki 1966'da 374 bin sendikalı varken 1967'de yani sadece bir yıl sonraki verilerde sendikalı sayısını 835 bine çıkmıştı. Çalışma Bakanlığı'nın verilerine göre sadece bir yıl içinde sendikalı sayısında mevcut üye sayısını iki katından fazla bir artış meydana gelmişti. 1969'a kadar sayı yukarı doğru daha yavaş bir şekilde artarken ikinci büyük yükseliş 1970'de yaşanmıştır. 1969'da 1.2 milyon civarında olan sendikalı sayısı bir yıl sonra 2 milyonun üzerine çıkmıştır. Sendikalaşmada üye sayısındaki artışların birincil sebebi yasal olarak tanınan hakların kullanımı ile ilgilidir. Nitekim 1970'de 1317 sayılı sendikalar kanunundaki olumlu yönde değişiklik ile sayı bu şekilde hızlı artmıştır. Öte yandan üye sayılarında güvenilirlilik noktasında bir takım soru işaretleri de vardır. Bunun en büyük sebebi yasaların koyduğu sayısal barajların faaliyet alanında getirdiği

kısıtlamalardır. Belli sayının üstünde olanlar ülke çapında faaliyet yapabileceği için bazı sendikalar bu sorunu aşmak için üye sayısını yüksek göstermiştir (Mahiroğulları, 2013, 169).

Yine Çalışma Bakanlığı'nın verilerine göre 1980'de sendikalı işçi sayısı 5 milyonun üzerine çıkmıştır. 1970'den 1980'e sayının iki kattan fazla arttığı görülmüştür. Bu sayı günümüzde dahi ulaşılamamış bir büyüklüktedir. Ancak 1969'dan sonra açıklanan veriler güvenilir değildir. Bu konuda Çalışma Bakanlığı'nın yayım organı olan Çalışma Dergisi'nde yayımlanan bir makalede sayıların bazı nedenlerden dolayı güvenilir olmadığı ifade edilmiştir. Sendikalar üye sayılarını her yıl düzenli bildirmemektedir. Bakanlığa bildirilen üye sayılarının doğru olup olmadığı kesin değildir. Üstelik birden fazla sendikaya üye olan ücretliler de bulunmaktadır. Aslında çalışan olmamasına rağmen bu konuda kanunen boşluk olması nedeniyle ilgisiz kimselerinde sendika üyesi yapılması gibi nedenler sayıları olması gerektiğinden daha fazla göstermiş ve objektiflik konusunda sorunlar meydana getirmiştir (Koç, 1998, s: 60).

1960'lı yılların sendikacılığı konusunda Amerikan sendikacılığına benzer bir yapılanmanın olduğu iddia edilmektedir. Bu konuda bir yazı kaleme alan dönemin ABD Büyük Elçiliği Çalışma Ataşesi Bruce Millen, Türk sendikacılık sisteminin ABD'deki sisteme oldukça yakın olduğunu dile getirmiştir. Bu durum ülkemizdeki bazı araştırmacılar tarafından da kabul edilmiş ve Truman Doktrini bağlamında verilen Marshall yardımları ile ilişkilendirilmiştir. Bu konuda TÜRK-İŞ'in üyelerini eğitim için ABD'ye yollaması sendika tüzüğünde ABD sendikacılığının temelinde yer alan *"partilerüstü sendikacılık",* felsefesinin olması örnek olarak verilecek başka dayanaklardır. 1960'lı yıllar ve sonrasında *partilerüstü sendikacılık",* kavramı yerini 1980'li yıllarda sendikaların bağımsızlığına bırakmıştır. 1967'de kurulan ve rekabeti arttırarak sendikalı üye sayısının artmasını sağlayan sosyalist çizgideki DİSK'ten başka 1970'de MİSK, 1976'da ise HAK-İŞ konfederasyonları kurulmuştur (Uçkan, Kağnıcıoğlu ve Çelik, 2013, s: 172).

Öte yandan memurların sendikalaşmasına 1961 anayasası ile imkan tanınmıştır. Ancak memurlar sendika kurma hakkı kazanmasına rağmen etkili bir örgütlenme meydana getirememişlerdir. Bu dönemde 1962'de kurulan (memur ve işçi karşılık bir şekilde örgütlenen) Türkiye PTT Mensupları Sendikası ve 1965'de kurulan

Türkiye Devlet Büro Görevlileri Sendikası altmışlı yılların iki önemli memur sendikasıdır. Memurların sendikalaşması ile ilgili olarak 1971'de yapılan değişiklik onların sendikalara üye olmalarını engellemiştir. Memurlar sendikalarının üye sayısında da bu dönem için oldukça zayıf bir teşkilatlanma olduğu görülmektedir. Net sayılar bilinmemekle beraber 1961-1971 yılları arasında sendikalı memur sayısı 200-250 bin civarı olduğu tahmin edilmektedir. 1961 Anayasasında yer alan çalışanlar ibaresi işçiler olarak 1971'de değiştirilince memurlar dernekleşerek mücadelelerini devam ettirmiştir (Mahiroğulları, 2012, s:2).

3.2.3. 1980-2020 yılları arasında Türkiye'de sendikal hareketler ve demokrasi

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sendikacılık siyasal konjonktürün, ekonomik yaklaşımların ve diğer unsurların değişmesi ile dönüşüm geçirmiştir. 1980 sonrasından günümüze sendikacılık bir takım değişikliklere uğrayarak 80 öncesi süreçten farklı bir şekilde gelişim göstermiştir. Siyasal ideolojilerin güç kaybetmeye başlaması, neoliberal ekonomik politikalar benimsenmesi, ileri teknoloji ile üretim yapılması ile insan faktörünün üretimdeki değerinin düşmesi ve küreselleşme ile sendikacılık düşüncesinin zayıflaması durumu ortaya çıkmıştır (Mahiroğulları, 2012, s: 12).

Türkiye 1980'lerden itibaren küreselleşme dalgasına dahil olarak dünyaya açılmış ve serbest piyasa ekonomisini benimsemiştir. Bu durum iktisadi faaliyetlerin ve alışkanlıkların değişmesine neden olurken sendikacılık fikrinin de bundan nasibini alması anlamına gelecektir. Uluslararası alanda dünya ile bağını arttıran Türkiye, dış etkilerin tesirinde kalmaya başlamıştır. Ekonomideki kamu etkisi bu dışa açılımın bir sonucu olarak azalmaya başlamış ve özel teşebbüsün etkisi artmıştır. Kamu sektöründe küçülme ile memurların sayısının azalması hizmet sektöründeki sendikalı sayısının etkilenmesine neden olmuştur. Bu dönemden itibaren Türkiye sanayi sektöründe ithal ikameci anlayıştan uzaklaşarak dışa açık büyümeye geçmiş, korumacı anlayışı bir kenara bırakmış ve AB ile bütünleşmeyi hedeflemiştir (Yorgun, 2005, s: 142).

Bu dönem, Türkiye'nin kendi iç dinamikleri bağlamında sendikacılığın kırılma dönemlerinden biridir. 12 Eylül askeri darbesi ile sendikacılık sekteye uğramış ve sendikacılar kovuşturma geçirmiştir. Türk sendika hayatında kısıtlamalar yaşanmıştır. Ancak bu kısıtlamalardan darbeyi destekleyen TÜRK-İŞ muaf tutulmuştur. Hatta

TÜRK-İŞ genel sekreteri Sadık Şide, askeri hükümetin Çalışma Bakanı yapılmıştır. Bu sendika dışında kalan bütün işçi konfederasyonlarının faaliyetleri askıya alınmıştır. 1982 Anayasası ve 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile katı kurallar getirilmiş ve sendikal hareketin güçlenmesi engellenmiştir. Özellikle sosyalist düşüncede olan DİSK tasfiye edilmiş ve tamamen sermayedarlardan yana bir anlayış ile çalışma hayatı düzenlenmiştir. Sendikaların da bu noktada hataları söz konusudur. Sadece şikayet ederek çözüm üretme konusunda cılız kalmaları sorunu derinleştirmiştir. Sendikal hareketlerin parlak dönemi olan 1960'lı yılların sonrası adeta çöküş dönemi olmuştur. Sendikalardan büyük beklenti içinde giren üyelerin de hayal kırıklığı yaşamasına neden olmuştur. İşçi sınıfının direniş gücünün de bu dönemde kalmadığını söylemek gerekir (Mahiroğulları, 2013, s: 34).

1982 Anayasasında memurların sendika kurmaları yönünde olumsuz karar çıkmış ve 1985'e kadar memur kesiminden de bu konuda bir istek olmamıştır. Bu tarihte Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin tertip ettiği sempozyumda memurların sendika kurmaları ve bu konuda örgütlenmeleri dile getirilmiştir. Bu sempozyumdan başka 1988,1990 ve 1991'de memurların sendikalaşması ile ilgili toplantılar düzenlenmiştir. Bu çalışmaların meyveleri 1991 seçimlerinde siyasi partilerin memurlara sendika hakkı vermesi yönündeki vaatleri ile toplanmaya başlanmış 1991'deki DYP-SHP koalisyonu kesin bir şekilde bu konuyu ele almıştır. 1992'den itibaren kamu çalışanları tekrar sendikal örgütlenme çatısı altında faaliyetlerine başlamıştır (Mahiroğulları, 2013, s: 156). Kamu görevlileri için özel bir sendika kanunu ancak 2001 yılında yapılmıştır. 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikalar Kanunu ile memurlar yasal olarak örgütlenme hakkını elde etmiştir. Bu sayede toplu sözleşme ve grev haklarını da kazanmışlardır. Gelinen noktada memur sendikalarının dernekten öteye geçememiş oluşumlar oldukları ve bu konuda ciddi bir eleştiriye tabi tutuldukları da bilinmektedir.

1980 darbesiyle tasfiye edilen DİSK faaliyetlerine ancak 1991'de başlayabilmiştir. Bir yıl sonra farklı siyasal düşüncelere sahip üç büyük konfederasyon (DİSK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ) 1 Mayıs işçi bayramını birlikte organize ederek kutlamıştır. Bu durum sendikal hareketin açlığını göstermesi bakımından önemlidir. Pragmatik bir anlayışla birbirlerine yaklaşan bu konfederasyonların 1960'ların atmosferine tekrar ulaştığını söylemek güçtür. DİSK özelinde sendikacılık felsefesi

değişim geçirmiştir. DİSK artık değişen koşullara uyum sağlayarak hareket etmiştir. Türkiye'deki sendikal yapılanma demokrasilerdeki kesintiler ve sendikalar hakkında yasal düzenlemelerin sürekli değişmesi gibi iki ana temelde dalgalanma göstermiş ve gelişimi sağlıklı bir şekilde gerçekleşmemiştir. Sendikalar 1980 sonrası üye sayılarını arttırmak için çeşitli kampanyalar ve organizasyonlar düzenlemiştir. Bu durum yeni bir model olarak ortaya çıkmıştır. Üyelerine bankalar aracılığıyla promosyonlar sunma, hayat sigortası ve benzeri seçenekler ile faydaya dayalı ideolojik bağ noktasında zayıf bir sendikalaşma süreci meydana gelmiştir (Mahiroğulları, 2013).

1980 sonrası sendikaların zayıflamasında çalışma koşullarının etkisi oldukça fazla olmuştur. Ortaya çıkan yeni işçi profili, kayıt dışılık, esnek çalışma modellerinin benimsenmeye başlaması, kaçak ve yabancı işçi çalıştırma gibi nedenler sendikal yapılanmayı sekteye uğratan başlıca nedenlerdir. Şirketler maliyetleri azaltma adına istihdam modellerinde değişikliğe gitmesi işçilerin dayanışma duygusunun var olmasına engel olmaktadır. Bu şekilde birbirinden habersiz çalışan kitlenin bir araya gelme ve haklarını savunma noktasında mücadele vermesi imkansız hale gelmektedir. Bu konuda yeterli yasal düzenleme de söz konusu olmadığı için sendikal yapılanma değişen koşullar nedeniyle zayıflamaktadır (Etçi, 2018, s: 32).

Türkiye'de 1980 sonrası elde edilen bir takım haklar ve sendikaların büyümesi beraberinde merkeziyetçi bir yapıyı getirdiği için sendika üyelerinin dahil olmadığı ve sonuçlarından memnun kalmadıkları bir takım girişimlerin meydana gelmesine de neden olmuştur. Bu bağlamda;

- Toplu iş sözleşmelerinin karara bağlanmasında ve grev hakkı gibi temel hakların işletilmesinde sadece yönetim kurullarının etkin olması,
- Üyelerin sendikaların işleyişini konusunda demokratik denetim haklarının neredeyse hiç olmaması nedeniyle sendikaya karşı güven duygusunun zedelenmesi,
- Merkezi aldığı kararlarda hoşnutsuzluğunu ileteceği platformların olmaması nedeniyle sendikanın gerekliliğinin üye tarafından sorgulanması,
- Yukarıda sayılan tüm bu gerekçeler nedeniyle üyenin sendikaya karşı bağının zayıflamasına ve sendikaların işlevini yitirmesine neden olmaktadır (Etçi, 2018, s: 142).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Sendikaların işlevselliğini araştırarak bunun demokrasi ile ilişkisinin ne boyutta olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Hem sendikanın hem de demokrasinin kavramsal çerçevesi çizildikten sonra bu iki olgunun teoride meydana getirdiği birliktelik ve uyumluluk tespit edilecektir.

Bir diğer amaç ise ülkemizde belirli dönemlerde demokrasinin ne şekilde ilerlediği anlatılacak ve demokrasinin ilerleyişine göre sendikacılık ne yönde etkilendiği açıklanmaya çalışılacaktır

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada tarihsel karşılaştırmalı yöntem ile anket yöntemi kullanılacaktır. Anket yöntemi çok sayıda katılımcıya en kısa sürede ulaşabilirken oldukça da hızlı bir yöntemdir. Bu açıdan bakıldığından büyük örneklemler için oldukça uygundur.

Dünyamızın ve ülkemizin içinde bulunduğu pandemi sürecinden dolayı teknolojik aletler sayesinde daha hızlı ve daha etkili bir biçimde bu yöntemin faydalı olabileceğini düşünmekteyim. Yapmış olduğumuz bu çalışma sendikalar içerisinde demokrasi kavramının etkisinin değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir. Diğer yöntem ise olayların doğması ve gelişmesi sürecinde meydana gelen değişkenliklerin tespit edilmesinin öneminden ileri gelmektedir. Çünkü yönetim tarzları geçmişten günümüze değişmiştir. Bu bağlamda araştırma bir yönetim biçiminin STK ile ilişkisine odaklandığı için bu gereklidir. Türkiye'de demokrasinin işletilmesinde dönem dönem değişkenlikler meydana geldiğini de hesaba katmak gerekir.

Örneklem, evrenin özellikleri hakkındaki bilgiye dayanılarak ve araştırmanın amacına göre seçilir. Bu tip örneklemeye amaçsal örnekleme adı verilir. Amaçsal örneklemede araştırmacı, evreni temsil ettiğini, evrenin tipik bir örneği olduğunu düşündüğü bir alt grubu örneklem olarak seçer. Özellikle örneklem çerçevesinin belirli olmadığı ve araştırmacının evren hakkında bilgili olduğu durumlarda kullanılır.

Örneğin; Türkiye'de kırsal kesimin ortalama özelliklerini taşıyan bir köy, amaçsal örnekleme tekniğiyle seçilebilir. Araştırmanın amacına yönelik olarak sendika yapılan çalışma İzmir'de sendika üyesi olan 120 kişi üzerinde yapılmıştır. Bu sendikalı çalışanların sendika içerisinde demokrasiye inanma ve uygulaması incelenmektedir. Araştırmanın kısıtlı zamana bağlı olarak örneklemin İzmir'de belirlenmiş olduğu sendikalı çalışanlardan oluştuğundan sendika ve bağlı konfederasyonunun tüm iş kollarına genellemenin mümkün olmaması gösterilebilmektedir. Demokrasi kavramının sendika içerisindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Evrene ulaşılması zaman ve maliyet açısından zorluk oluşturacağı düşünülerek örneklem alma yoluna gidilmiştir. Araştırılan özellikler bakımından evrenin homojen olması sebebiyle tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve kullanılmıştır.

4.3. Anket Formunun Oluşturulması

Yapılmış olan bu çalışmanın verileri örneklem grubu olan 120 sendika üyesi çalışana demokrasi kavramının sendikalara etkisinin belirlenmesi amacıyla anket soruları yöneltilmiştir. Anket soruları incelendiğinde 4 demografik özelliklerle ilgili soru, 20'de demokrasi kavramının sendikalar üzerine etkisinin belirlenmesi amacıyla soru örnekleme yöneltilmiştir. Verilen cevapların güvenirlik analizi yapılmış ve sonucunda güvenilirlik katsayısı 0,880 çıkmıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Veri tabanının oluşturulmasında ihtiyaç duyulmuş olan analizler için SPSS 22 paket programı kullanılmıştır.

4.5. Araştırmanın Hipotezleri

Yapmış olduğumuz bu çalışmada amaç ve literatür taraması sonuçları doğrultusunda hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 1 : Bu çalışmada kullanılan anket yöntemi ile birlikte gelişmiş demokrasiler sendikacılığın gelişmesini olumlu etkilemiştir

Hipotez 2 : Osmanlı Devletini'nin Sanayi Devrimine bakışı sendikal hareketlerin gelişmesini olumsuz etkilemiştir.

Hipotez 3 : Katılımcıların eğitim durumu sendikalardaki demokrasi anlayışını olumlu olarak etkilemiştir.

Hipotez 4: Katılımcıların yaşları sendikalardaki demokrasi anlayışını olumlu olarak etkilemiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇ

5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile İlgili Bilgiler

Araştırmaya katılanların eğitim durumu, cinsiyet, yaş, meslek, aktif olarak çalışma hayatı içerisinde olma durumu, çalışmış olduğu sektör ve aktif olarak sendika üyelik yılları ile ilgili tarihlere ilişkin bulgular aşağıdaki Tablo 2 içerisinde bulunmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların kişisel özellikleri

DEĞİŞKENLER		**Frekans (f)**	**Yüzde(%)**
Yaşınız	22-32	39	32,5
	33-43	40	33,3
	44-54	8	6,7
	55-64	26	21,7
	65+	7	5,8
	Toplam	120	100
Cinsiyetiniz	Kadın	67	55,8
	Erkek	53	44,2
	Toplam	120	100
Eğitim Durumunuz	İlkokul	0	0
	Lise	0	0
	Yüksekokul	20	16,7
	Lisans	100	83,3
	Toplam	120	100
Mesleğiniz	Öğretmen	100	83,3
	Doktor	20	16,7
	Toplam	120	100
Aktif Olarak Çalışma Hayatı	Evet	120	100
	Hayır	0	0
	Toplam	120	100
Çalıştığınız Sektör	Kamu Sektörü	75	62,5
	Özel Sektör	45	37,5
	Toplam	120	100
Sendika Üyelik Yılları	1920-1960	0	0
	1960-1979	60	50
	1980-Günümüz	60	50
	Toplam	120	100
Herhangi bir STK'ya Üyelik	Evet	40	33,3
	Hayır	80	66,7
	Toplam	120	100

Yapılmış olan bu araştırmaya katılan katılımcıların demografik özellikleri içerisinde katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde %32,5'nin 22-32 yaş aralığında, %33,3'nün 33-43 yaş aralığında, %6,7'sinin 44-54 yaş aralığında, %21,7 sinin ise 55-64 yaş aralığında %5,8'nin ise 65 yaş üstünde olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların %65,8'nin 22-43 yaş aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin %55,8'nin kadın, %44,2'sinin ise kadın olduğu, eğitim durumları incelendiğinde %33,3'nün ilkokul, %16,7'sinin lise, %50'sinin lisans mezunu olduğu; katılımcıların %83,3'nün öğretmen, %16,7'sinin doktor olduğu; katılımcıların tamamının aktif olarak çalıştığı; %62,5'nin kamu sektöründe, %37,5'nin de özel sektörde çalıştığı; %50'sinin 1960-1979 yılları arasında; %50'sininde 1980'den sonra sendika üyeliği yaptığı; katılımcıların %33,3'nün bir STK'ya üye olduğu, %66,7'sinin ise STK üyeliğinin olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların sendika ve demokrasi ilişkisi ile ilgili görüşleri

DEĞİŞKENLER		**Frekans (f)**	**Yüzde(%)**
Sendika Üyeliğiniz Boyunca, Üyesi Olduğunuz Sendikanın Demokratik İlkelere Göre Yönetildiğini Düşündünüz mü?	Evet	52	43,3
	Hayır	68	56,7
	Toplam	120	100
Sendika üyesi olmanızdan dolayı çalıştığınız kurum ve kuruluşlarca olumlu veya olumsuz geri dönüşler aldınız mı?	Herhangi bir geri dönüş almadım	20	16,7
	Olumlu geri dönüş aldım.	40	33,3
	Olumsuz yönde geri dönüş aldım.	60	50
	Toplam	120	100
Üyesi Olduğunuz sendika kuruluşu ülkemizin siyasi gündeminden etkilendi mi?	Evet etkilendi	120	100
	Hayır etkilenmedi.	0	0
	Toplam	120	100

Araştırmaya katılan katılımcıların sendika ile demokrasi ilişkisine vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde "Sendika üyeliğiniz boyunca üyesi olduğunuz sendikanın demokratik ilkelere göre yönetildiğini düşündünüz mü?" ifadesine %43,3'nün katıldığı, %56,7'sinin ise katılmadığı görülmektedir. Buna göre katılımcılar üyesi bulundukları sendikanın demokratik ilkelere göre yönetilmediğini düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan katılımcıların "Sendika üyesi olmanızdan dolayı çalıştığınız kurum ve kuruluşlarca olumlu ve olumsuz geri dönüşler aldınız mı? " ifadesine %16,7'si herhangi bir geri dönüş almadığını, %33,3'ü olumlu bir geri dönüş aldığını, %50'si ise olumsuz bir geri dönüş aldığını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan katılımcıların "Üyesi olduğunuz sendika kuruluşu ülkemizin siyasi gündeminden etkilendi mi?" ifadesine tamamının üyesi olduğu sendika kuruluşunun ülkemizin siyasi gündeminden etkilendiği yanıtını vermişlerdir.

5.2. 1980 Öncesi ve 1980 Sonrası Sendikaya Üye Olan Katılımcıların Sendika ve Demokrasi İlişkisi ile İlgili Görüşleri

Tablo 1. Katılımcıların sendika ve demokrasi ilişkisi ile ilgili görüşleri

DEĞİŞKENLER		**Frekans (f)**	**Yüzde(%)**
1980 öncesinde üyesi olduğunuz sendikanız 1980 yılı sonrasında ne derecede etkilenmiştir?	Etkilenmedi	42	35
	Etkilendi	78	65
	Toplam	120	100
12 Eylül Darbesi ile birlikte sendikaların kavuşturmaya uğraması devamında sendikal faaliyetleri nasıl etkilemiştir?	1	3	2,4
	2	5	4,2
	3	32	26,7
	4	24	20
	5	56	46,7
	Toplam	120	100
12 Eylül Darbesi sonrasında kendi ve çevrenizin sendikalara bakış açısı değişti mi?	Olumlu yönde değişti.	1	0,8
	Olumsuz yönde değişti	18	15
	Değişmedi	101	84,2
	Toplam	120	100
Üyesi olduğunuz sendikaların demokratik bir işleyişte olduğuna inanıyor musunuz?	1	0	0
	2	0	0
	3	0	0
	4	40	33,3
	5	80	66,7
	Toplam	120	100
Üyesi olduğunuz sendika çalışma hayatına ne derece bir katkıda bulunmuştur?	1	40	33,3
	2	20	16,7
	3	0	0
	4	40	33,3
	5	20	16,7
	Toplam	120	100
	Evet	100	83,3

Çalışma hayatınız boyunca çevrenizde siyasal etkilerden dolayı sendikal üyelikten kaçınan oldu mu?	Hayır	20	16,7
	Toplam	120	100

Tablo 2. (Devam) Katılımcıların sendika ve demokrasi ilişkisi ile ilgili görüşleri

Üyesi olduğunuz sendikada dilek ve talepleriniz sizce yeteri kadar önemseniyor mu?	1	5	4,2
	2	6	5
	3	6	5
	4	23	19,2
	5	80	66,7
	Toplam	120	100
Üyesi olduğunuz sendika toplu iş sözleşmesinde sizlerin hakkını yeterince koruyor mu?	1	0	0
	2	0	0
	3	0	0
	4	40	33,3
	5	80	66,7
	Toplam	120	100
Üyesi olduğunuz sendika ülkemizin siyasal yapısından etkileniyor mu?	1	10	8,3
	2	41	34,2
	3	14	11,7
	4	17	14,2
	5	38	31,7
	Toplam	120	100
Üyesi olduğunuz sendika memnun olmadığınız kararlar aldı mı?	Evet	34	28,3
	Hayır	86	71,7
	Kısmen	0	0
	Toplam	120	100
Sendikal üyelikten çıkmayı düşünüyor musunuz?	Evet	27	22,5
	Hayır	79	65,8
	Kararsızım	14	11,7
	Toplam	120	100
Üyesi olduğunuz sendikaya üye olmanızın nedeni nedir?	Kendi isteğim	10	8,3
	İş arkadaşları ile ortak karar	71	59,2
	Sosyal çevre	16	13,3
	Diğer	23	19,2
	Toplam	120	100
Üyesi bulunduğunuz sendika ülkemizin siyasal hayatından ne derece etkileniyor?	1	6	5
	2	6	5
	3	9	7,5
	4	24	20
	5	75	62,5
	Toplam	120	100

Araştırmaya katılan katılımcılar “1980 öncesinde üyesi olduğunuz sendikanız 1980 yılı sonrasında ne derecede etkilenmiştir?” ifadesine %35’nin etkilenmediği, %65’i ise etkilendiğini belirtmiştir. Burada verilen yanıtlar değerlendirildiğinde 1980 öncesinde üyesi olunan sendikanın 1980 yılı sonrasında yaşanan darbeden etkilendiği görülmektedir.

Katılımcılar; “12 Eylül Darbesi ile birlikte sendikaların kavuşturmaya uğraması devamında sendikal faaliyetleri nasıl etkilemiştir” ifadesine %2,4’nün hiç katılmadığı, %4,2’sinin ise katılmadığı, %26,7’sinin kararsız kaldığı, %20’sinin katıldığı ve %16,7’sinin ise tamamen katıldığını belirtmiştir. Buna göre araştırmaya katılan kişilerin 12 Eylül Darbesi ile birlikte sendikaların kavuşturmaya uğraması devamında sendikal faaliyetleri etkilediği ifadesine %36,7’sinin katıldığı görülmektedir. Sendikalar bu darbeden etkilenerek yeniden yapılanmalarının sağlanması gerekmiştir.

Katılımcılar; “Üyesi olduğunuz sendikaların demokratik bir işleyişte olduğuna inanıyor musunuz?” ifadesine %33,3’nün katıldığı, %66,7’sinin ise tamamen katıldığı belirlenmiştir. Bu da göstermektedir ki katılımcılar üyesi oldukları sendikaların demokratik bir işleyişte olduğunu düşünmektedirler.

Katılımcılara “Üyesi olduğunuz sendika çalışma hayatına ne derece bir katkıda bulunmuştur?” ifadesine %33,3’nün hiç katılmadığı, %16,7’sinin katılmadığı, %33,3’nün katıldığı, %16,7’sinin ise tamamen katıldığı belirlenmiştir. Katılımcıların üyesi oldukları sendikanın çalışma hayatına katkısının değerlendirmesi yaptığında %50’sinin katkısı olmadığını, %50’side katkısının olduğunu belirtmektedir.

Katılımcılara “Çalışma hayatınız boyunca çevrenizde siyasal etkilerden dolayı sendikal üyelikten kaçınan oldu mu?” ifadesine %83,3’nün katıldığı, %16,7’sinin ise katılmadığı belirlenmiştir. Çalışanlar iş hayatları boyunca çevrelerinde yaşanan siyasal etkilerden dolayı sendikal üyelikten tamamının kaçındığını belirtmektedirler. Sendikalı olmanın katılımcılar açısından işyerlerinde bir sorun unsuru olduğu görülmektedir.

Katılımcılara “Üyesi olduğunuz sendikada dilek ve talepleriniz sizce yeteri kadar önemseniyor mu?” ifadesine %4,2 hiç katılmadığı, %5’nin katılmadığı, %5’nin kararsız kaldığı, %19,2’sinin katıldığı ve %66,7’sinin ise tamamen katıldığı

belirlenmiştir. Bu da göstermektedir ki katılımcılar üyesi oldukları sendika içerisinde dilek ve taleplerinin yeteri kadar önemsendiğini belirtmektedirler.

Katılımcılara "Üyesi olduğunuz sendika toplu iş sözleşmesinde sizlerin hakkını yeterince koruyor mu?" ifadesine %33,3'ü katıldığını, %66,7'si ise tamamen katıldığını belirtmiştir. Katılımcılar üyesi oldukları sendikaların toplu iş sözleşmesi yapılırken haklarını koruduğunu düşünmektedir.

Katılımcılara "Üyesi olduğunuz sendika ülkemizin siyasal yapısından etkileniyor mu?" ifadesine %8,3'nün hiç katılmadığı, %34,2'sinin katılmadığı, %11,7'sinin kararsız kaldığı, %14,2'sinin katıldığı, %31,7'sinin ise kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. Katılımcılar üyesi oldukları sendikanın ülkemizin siyasal yapısından etkilendiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılara "Üyesi olduğunuz sendika memnun olmadığınız kararlar aldı mı?" ifadesine %28,3'nün evet, %71,7'sinin ise hayır cevabı verdikleri görülmektedir. Katılımcılar üyesi oldukları sendikaların memnun olmadığı kararlar almadığını belirtmişlerdir. Bu da katılımcıların bulundukları sendika için iyi bir durum olarak görülmektedir.

Katılımcılara "Sendikal üyelikten çıkmayı düşünüyor musunuz?" ifadesine %22,5'i düşündüğünü, %65,8'i ise düşünmediğini, %11,7'si ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar sendikal üyelikte olmaktan memnun olduğu ve sendika üyeliğinden çıkmayı düşünmediğini belirtmişlerdir.

Katılımcılara "Üyesi olduğunuz sendikaya üye olmanızın nedeni nedir?" ifadesine %8,3'nün kendi isteği, %59,2'si iş arkadaşları ile ortak karar aldığı, %13,3'nün sosyal çevre ve %19,2'sinin ise diğer yanıtını verdikleri görülmektedir. Katılımcıların sendikaya büyük oranda iş arkadaşları ile ortak karar alarak girdikleri belirlenmiştir.

Katılımcılara "Üyesi bulunduğunuz sendika ülkemizin siyasal hayatından ne derece etkileniyor?" ifadesine %5'nin hiç katılmadığı, %5'i katılmadığı, %7,5'nin kararsız olduğu, %20'sinin katıldığı, %62,5'nin tamamen katıldığı belirlenmiştir. Katılımcılar üyesi oldukları sendikanın ülkemizdeki siyasal hayattan büyük oranda etkilendiğini ortaya koymaktadır.

5.3. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile Üyesi Bulundukları Sendikadaki Demokrasi İlişkisinin Regresyon Analizi

Tablo 3. Katılımcıların eğitim durumu ile sendika içerisinde demokrasi uygulanmasının regresyon analizi

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,060[a]	,004	-,005	,37515

a. Predictors: (Constant), demokrasi

ANOVA[a]						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,060	1	,060	,423	,517[b]
	Residual	16,607	118	,141		
	Total	16,667	119			

a. Dependent Variable: egitim
b. Predictors: (Constant), demokrasi

Coefficients[a]						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,919	,136		28,902	,000
	Demokrasi	-,020	,031	-,060	-,650	,517

a. Dependent Variable: egitim

R değeri EĞİTİMDURUMU ile DEMOKRASİ değişkeni arasındaki korelasyon değerini, R-kare ise bu korelasyon değerinin karesini göstermektedir. .004 değerindeki R-kare bize DEMOKRASİ değişkeni içindeki varyasyonun (çeşitliliğin) %4'nün EĞİTİMDURUMU değişkenine atfedilebileceğini söylemektedir.

Basit regresyon çıktısındaki ANOVA tablosu bize regresyon modelimizin genel olarak anlamlı bulunup bulunmadığını göstermektedir. Burada F-değerine ve p-değerine (p>0,001) olduğu için regresyon modelimizin anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Yani EĞİTİMDURUMU değişkeni DEMOKRASİ değişkeninin anlamlı bir tahmin edicisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapmış olduğumuz çalışmada Hipotez 1 (Katılımcıların eğitim durumu sendikalardaki demokrasi anlayışını olumlu olarak etkilemektedir) kabul edilmemektedir.

Tablo 4. Katılımcıların yaş durumu ile sendika içerisinde demokrasi uygulanmasının regresyon analizi

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,633[a]	,400	,395	1,00640

a. Predictors: (Constant), Demokrasi

ANOVA[a]						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	79,785	1	79,785	78,774	,000[b]
	Residual	119,515	118	1,013		
	Total	199,300	119			

a. Dependent Variable: yas
b. Predictors: (Constant), Demokrasi

Coefficients[a]						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,472	,231		2,047	,043
	Demokrasi	,575	,065	,633	8,875	,000

a. Dependent Variable: yas

R değeri YAŞ ile DEMOKRASİ değişkeni arasındaki korelasyon değerini, R-kare ise bu korelasyon değerinin karesini göstermektedir. .400 değerindeki R-kare bize DEMOKRASİ değişkeni içindeki varyasyonun (çeşitliliğin) %40'nın YAŞ değişkenine atfedilebileceğini söylemektedir.

Basit regresyon çıktısındaki ANOVA tablosu bize regresyon modelimizin genel olarak anlamlı bulunup bulunmadığını göstermektedir. Burada F-değerine ve p-değerine ($p<0,001$) olduğu için regresyon modelimizin anlamlı olduğu belirlenmiştir. Yani YAŞ değişkeni DEMOKRASİ değişkeninin anlamlı bir tahmin edicisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapmış olduğumuz çalışmada Hipotez 2 (Katılımcıların yaş durumu sendikalardaki demokrasi anlayışını olumlu olarak etkilemektedir) kabul edilmektedir.

SONUÇ

Yapmış olduğumuz çalışmada araştırmaya katılanların eğitim durumlarının sendika içi demokrasiyi etkilemediği, yaş durumunun sendika içi demokrasiyi etkilediği belirlemektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların üyesi bulundukları sendikanın demokratik ilkelere göre yönetilmediğini düşündükleri belirlenmiştir. Katılımcıların sendika üyesi olmalarından dolayı çalışmış oldukları kurumda dışlandıklarını, üyesi oldukları sendikanın ülkemizin siyasi gündeminden büyük bir oranda etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

1980 öncesinde üyesi olunan sendikanın 1980 yılı sonrasında yaşanan darbeden etkilendiği belirlenmiş, Sendikaların bu darbeden etkilenerek yeniden yapılanmalarının sağlanması gerekmiştir.

Katılımcılar üyesi oldukları sendikaların demokratik bir işleyişte olduğunu düşünmektedirler. Katılımcıların üyesi oldukları sendikanın çalışma hayatına katkısının değerlendirmesi yaptığında %50'sinin katkısı olmadığını, %50'side katkısının olduğunu belirtmektedir. Çalışanlar iş hayatları boyunca çevrelerinde yaşanan siyasal etkilerden dolayı sendikal üyelikten tamamının kaçındığını belirtmektedirler. Sendikalı olmanın katılımcılar açısından işyerlerinde bir sorun unsuru olduğu görülmektedir. Katılımcılar üyesi oldukları sendika içerisinde dilek ve taleplerinin yeteri kadar önemsendiğini belirtmekte, üyesi oldukları sendikaların toplu iş sözleşmesi yapılırken haklarını koruduğunu düşündükleri, Katılımcıların üyesi oldukları sendikaların memnun olmadığı kararlar almadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların sendikal üyelikte olmaktan memnun olduğu ve sendika üyeliğinden çıkmayı düşünmedikleri, sendikaya büyük oranda iş arkadaşları ile ortak karar alarak girdikleri ve sendikanın ülkemizdeki siyasal hayattan büyük oranda etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Ülkemiz sendikacılık tarihine Osmanlı Devleti'nden itibaren baktığımızda genellikle sekteye uğradığı gözlemlenmiştir. Bundan dolayı sendika kültürü ülkemizde istenilen düzeye gelemediğini görmekteyiz. Çalışmada yapılan anket çalışmasında çıkan sonuçlara göre de sendika üyesi olması üstleri tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Bu durumda sendikal kültürü olumsuz yönde etkileyen unsurlar arasında yerini almaktadır. Ayrıca ülkemiz sendikal ve demokrasi tarihinde oldukça

önemli bir yere sahip olan 1980 darbesi ile birlikte sendikalara bakış açısı oldukça negatif yönde etkilenmiştir. Bu durum sendikaların demokrasi ile ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumu İngiltere'de Muhafazakar Parti'nin iktidarı elde etmesi ile birlikte görülmektedir. Muhafazakar Parti ile birlikte İngiltere'de sendikalaşma oranı azaldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca yine aynı tarihlerde piyasa ekonomisine geçilmesi ile birlikte, değişen çalışma hayatı yine sendikacılığı olumsuz yönde etkileyen unsurlar arasındadır. Sendika kuruluşları ülkemizde üyelerinin memnuniyetlerini arttırdığı sürece daha da aktif olabileceklerdir. Üyelerinin haklarını korudukça ve üyelerinin taleplerini dinledikçe daha güçlü kurum ve kuruluşlar olarak karşımıza çıkabilirler.

KAYNAKÇA

Akkoç, A. (2014). Yunan demokrasisinin kavramsal yönü ve tarihsel arka planı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *16*(1), 31-42. https://sbd.aku.edu.tr/arsiv/c16s1/c16s1b2aslihanakkoc.pdf

Akyiğit, E. (2010). İş Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınları.

Aydoğanoğlu, E. (2010). Sendikalar ve İşyeri Örgütlenmesi. Ankara: Kültür Sanat-Sen Yayınları.

Aydoğanoğlu, E. (2011). Dünyada ve Türkiye'de Sendika-Siyaset İlişkisi. Ankara: Kültür-Sen Yayınları.

Bağçeci, Y. (2020). İngiltere'de sanayi devrimi ve luddist başkaldırı (1811-1813). *The Journal of Academic Social Science Studies,* 79, 355-373. doi: 10.29228/JASSS.40591.

Bekcan, U. (2005). Demokrasi kuramları açısından türk demokrasisine ilişkin bir inceleme. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Bilge, M. (2011). Türkiye'de demokrasi kültürü: Siyaset ve toplum. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 49-60. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tihek/issue/59385/852597

Bilgili, C. (2000). Basın sektöründe sendikacılık ve Türkiye Gazeteciler Sendikası. (Yayımlanmamış doktora tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bilgin N. ve Göregenli, M. (1996). Kentsel katılım ve çoğulculuk. *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne.* İstanbul: Dünya Yerel Yönetimler Akademisi Yayınları.

Çelik, N. (2013). İş Hukuku Dersleri. İstanbul: Beta Yayınları.

Dahl, R. A. (1993). Demokrasi ve Eleştirileri. Levent Köker (Çev.). Ankara: Türk Siyasi İlimleri Derneği Yayınları.

Demir, F. (2013). Sendikaların kuruluş ve işleyişi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 39, 17-42.

Demir, N. (2010). Demokrasinin temel ilkeleri ve modern demokrasi kuramları. *Ege Akademik Bakış Dergisi, 10*(2), 597-611. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eab/issue/39877/473216

Dinçkol, B. (2017). Atina demokrasisinden Roma cumhuriyetine. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 23*(3), 751-765. https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36611/414860

Engels, F. (1997). İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu. Ankara: Eriş Yayınları.

Erdem, E. (2020). Sosyal demokrasi-liberalizm ilişkisi bağlamında Eduard Bernstein ve Karl Popper'in siyaset felsefeleri. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, *16*(2), 271-286. https://dergipark.org.tr/tr/pub/paradoks/issue/57853/789745

Erdinç, T. (1974). Jean-Jacques Rousseau, görüşleri ve demokratik sistem üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 40*(1-4), 289-327. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9112/114008

Erdoğan, H. (2016). Türkiye'de bir baskı grubu olarak sendikaların 1960 sonrası ekonomi ve siyaset üzerindeki etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Erten, A. (1971). Sendikaların mahiyeti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *28*(1), 323-340.

Etci, H. (2018). 2000 sonrasında Türkiye'de gerekçeleri ile sendikal kriz. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 19*(43), 125-149.

Eyrenci, Ö. (1985). Sendikalar Hukuku. İstanbul: Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası Yayınları.

Gözler, K. (2006). Anayasa Hukukuna Giriş. Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.

Göztepe, E. (2010). Çoğunlukçu demokrasi anlayışına karşı çoğulcu demokrasi modelleri. Ece Göztepe (Ed.), *Çoğulcu Demokrasi–Çoğunlukçu Demokrasi İkilemi ve İnsan Hakları* (s. 130-173). Ankara: TBB Yayınları.

Gülmez, M. (2013). Örgütlenme özgürsüzlüğü cephesinde yeni bir şey yok ! Olacağı da yok. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 37, 13-40.

Güzel, M. Ş. (1993). İlk grev. *Tarih ve Toplum Dergisi*, 119, 40-41.

Heywood, A. (2013). Siyasi İdeolojiler. Ahmet Kemal Bayram (Çev.). Ankara: Adres Yayınları.

Heywood, A. (2014). Siyaset. Bekir Berat Özipek (Çev.). Ankara: Adres Yayınları.

Hopyar, Z. (2016). Temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye: Sosyal medya. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 2*(1), 65-74.

Hüner, M. F. (2013). Antik Yunan demokrasisi-modern demokrasi karşılaştırması. *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi ,* 13, 1-21.

Jensen, C. S. (2006). Trade unionism: Differences and similarities – a comparative view on Europe, USA and Asia. *Journal of Industrial Relations*, *48*(1), 59-81.

Kahraman, L. ve Evre, B. (2008). Türkiye'deki siyasi parti programlarında "demokrasi" kavramlaştırmaları: Karşılaştırmalı perspektifle AKP ve CHP örnek olayı. *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 9*(1), 63-80. https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0004301&lng=1

Karpat, K. (2010). Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaymaz, Ç. (2012). Sendika özgürlüğü ve hakkı. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Koç, Y. (1998). Sendikacılık Tarihi. Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları.

Koç, Y. (1998). Türkiye'de sendika üyeliği ve sendikalı işçiler. *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, (Cilt 3). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Koç, Y. (1999). Niçin Sendika? Nasıl Sendika?. Ankara: Türk İş Eğitim Yayınları.

Korkmaz, E. (2016). Demokrasi kavramı ve modern demokrasi kuramlarından biri olarak müzakereci demokrasi. Muharrem Balcı (Ed.), *Genç Hukukçular ve Hukuk Okumaları Birikimler V* (s. 365-369). İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları. http://genchukukcular.org/pdfs/birikimler5.pdf

Kozak, İ. E. (1992). İşçi sendikalarının tarihi gelişimi (İngiltere örneği). *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 37-38, 63-81. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/9610

Kumaş, H. (2017). İşverenlerin sendika üyeliğine bakışları (Denizli ili örneği). *Çalışma İlişkileri Dergisi, 8*(1), 1-45. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/447073

Lıjphart, A. (1986). Çağdaş Demokrasiler. Ergun Özbudun, Ersin Onuldan (Çev.). İstanbul: Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Ortak Yayını.

Mahiroğulları, A. (2001). Türkiye'de sendikalaşma evreleri ve sendikalaşmayı etkileyen unsurlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 2*(1), 161-190. https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRRM01UUXhNUT09/turkiye-de-kamu-ve-egitim-alaninda-sendikalasma-ve-ogretmen-ile-okul-yoneticilerinin-sendikalardan-beklentileri

Mahiroğulları, A. (2005). Gelişim süreci ve yasal çerçevesi ile Türkiye'de memur sendikacılığı. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55*(1), 143-189. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/812/8818

Mahiroğulları, A. (2012). XXI. yüzyıla girerken sendikacılık: Günümüzdeki değişim, dönüşüm ve gelecek için arayışlar. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, *1*(1), 10-33.

Mahiroğulları, A. (2013). Dünyada ve Türkiye'de Sendikacılık. Bursa: Ekin Yayınları.

Nacak, O. (2014). Temsili demokrasinin sorun alanları ve çözüm noktasında yeni bir model: Katılımcı demokrasi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 32, 194-214. https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23509/250480

OECD. (2021). "Sendikalar: Sendika yoğunluğu", OECD İstihdam ve İşgücü Piyasası İstatistikleri (veritabanı), doi: 10.1787/data-00371-en.

Özkiraz, A. ve Talu, N. (2008). Sendikaların doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa ülkeleri karşılaştırması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 2, 108-126. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/48548/616356

Sartori, G. (1996). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş. T. Karamustafaoğlu ve M. Turhan (Çev.). Ankara: Yetkin Yayınları.

Schmidt, M. G. (2001). Demokrasi Kuramlarına Giriş. M. Emin Köktaş (Çev.). Ankara: Vadi Yayınları.

Sengir, T. (1950). İngiltere ve A.B.D.' de sendikalizm ve bunların mukayesesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *7*(3), 590-606. https://jurix.com.tr/article/15237

Sitembölükbaşı, Ş. (2005). Liberal demokrasinin çıkmazlarına çözüm olarak müzakereci demokrasi. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi,* 10, 139-162. https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868851.pdf

Şahin, H. (1993). Türkiye Ekonomisi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayını.

Şahin, H. (2015). İşçi hareketine tarihsel bir bakış: dünden bugüne yaşanan dönüşümlerin yapısal bir analizi. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, *17*(1), 161-184. https://www.researchgate.net/publication/273527131_Isci_Hareketine_Tarihsel_Bir_BakisDunden_Bugune_Yasanan_Donusumlerin_Yapisal_Bir_Analizi

Şahin, N. (2018). Ülke karşılaştırmaları ışığında Türkiye'de sendika-siyaset ilişkisinin değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 2(1), 115-143.

Şahlanan, F. (1995). Sendikalar Hukuku. İstanbul: Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası Yayınları.

Tokol, A. (1994). Türkiye'de Sendikal Hareket. Bursa: Ezgi Yayınları.

Tokol, A. ve Alper, Y. (2018). Sosyal Politika. Bursa: Dora Yayınları.

Tuna, O. (1966). Türk sendikacılığının başlıca meseleleri ve son gelişmeler. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, *24*(3-4), 1-28. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/820/8947

Tuncay, A. C. (2010). Toplu İş Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.

Tuncay, M. (1989). İstanbul'da işçi hareketi. *Tarih ve Toplum,* 64, 38-39.

Tunç, H. (2008). Demokrasi Türkleri ve müzakereci demokrasi kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12*(1-2), 1113-1132. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48129/608711

Türk Demokrasi Vakfı (1992). Demokrasi Nedir?. Ankara: TDV Yayınları.

Uçkan, B. Kağnıcıoğlu, D. ve Çelik, A. (2013). Sendikalar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ural, Ş. (1999). Demokrasi kavramı, toplumsal değerler ve birey. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *40*(1), 451-459. https://www.acarindex.com/ankara-universitesi-i-lahiyat-fakultesi-dergisi/demokrasi-kavrami-toplumsal-degerler-ve-bi-rey-108743

Uslu, A. (2014). Avrupa'da erken dönem sosyalist teori ve işçi hareketleri (1830-1840). *Akademik İncelemeler Dergisi,* 9(1), 1-24. https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1542/18914

Yaman, F. T. (2017). Katılımcı demokrasi: Kapsam ve unsurlar. *Trakya Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 134-158. https://dergipark.org.tr/tr/pub/trakyaiibf/issue/33986/330573

Yarcı, S. ve Taşkesen, A. (2016). İki farklı demokrasi pratiği; Totaliter demokrasi ve liquid (akışkan) demokrasi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 37, 555-565. https://www.academia.edu/37118557/%C4%B0K%C4%B0_FARKLI_DEMOKRAS%C4%B0_PRAT%C4%B0%C4%9E%C4%B0_TOTAL%C4%B0TER_DEMOKRAS%C4%B0_VE_LIQUID_AKI%C5%9EKAN_DEMOKRAS%C4%B0

Yayla, A. (2002). Liberalizm. Ankara: Liberte Yayınları.

Yenihan, B. ve As, İ. (2017). Türkiye'de kamu sendikacılığının gelişimi ve toplu pazarlık sorunları. *The International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences, 1*(1), 71-89. https://ijiasos.penpublishing.net/makale/396

Yenisey, K. D. (2013). Sendikal örgütlenmede işkolu esası ve işkolunun belirlenmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi,* 39, 43-68. https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRVek1qYzVPUT09

Yıldırım, K. (2013). Osmanlı'da İşçiler. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, E. (2002). Hukuk Sözlüğü. Ankara: Yetgin Yayınları.

Yorgun, S. (2005). Küreselleşme sürecinde Türk sendikacılığında yeni yönelişler ve alternatif öneriler. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3, 127-161. https://www.calismatoplum.org/makale/kuresellesme-surecinde-turk-sendikaciliginda-yeni-yonelisler-ve-alternatif-oneriler

Zengin, E. (2017). Türkiye işçi hareketleri tarihinde imalat-ı harbiye işçileri. *BELGİ,* 13, 442-469.

EKLER

EK-1. Anket Formu

DEMOKRASİNİN İŞLEVSELLİĞİ İLE SENDİKALARIN ARASINDAKİ İLİŞKİ İÇİN YAPILAN ANKET FORMU

Değerli Katılımcılar;

Bu anket Demokrasi Kavramının Sendikalara Etkisinin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ankete vereceğiniz doğru bilgi ve görüşleriniz demokrasinin sendikalarla ilişkisini ortaya koymakta oldukça önemli olacaktır. Bu anket formatında 21 soru olacak ve ortalama 15 dakika sürecektir.

Ankete katılımınız tamamen gönüllülük çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Verdiğiniz cevaplar tamamen gizli tutulacak, hiçbir kurum ve kuruluş, üçüncü şahıslarla paylaşılması söz konusu olmayacaktır.

Değerli vaktinizi ayırdığınız ve içten cevaplarla tezime katkıda bulunduğunuz için teşekkürlerimi sunuyorum

MEHMET EMİN YAŞAR

ATILIM ÜNİVERSİTESİ

Soru-1. Aşağıda belirtilen aralıklarda yaşınızı işaretleyiniz.

A-22-32 B- 33/43 C-44/54 D- 55/64 E-65+

Soru-2. Cinsiyetinizi aşağıda belirtilen şekilde belirtmeniz rica olunur.

A-Kadın B-Erkek

Soru-3. Eğitim durumunuzu cevaplamanız rica olunur.

A-İlkokul C-Yüsekokul (Önlisans)

B-Lise D-Lisans

Soru-4. Mesleğinizi aşağıdaki belirtilen boşluğa yazmanız rica olunur.

Soru-5. Aktif olarak çalışma hayatının içerisinde misiniz?

A-Evet B-Hayır

Soru-6. Çalıştığınız sektörü aşağıda seçiniz

A-Kamu Sektörü B-Özel Sektör

Soru-7. Aktif sendika üyelik yıllarınızı aşağıda belirtilen tarihler arasında seçmeniz rica olunur.

A-1923-1959 B-1960-1979 C-1980 ve günümüz

Soru-8. Sendikalar dışında herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye oldunuz mu ? Olduysanız aşağıdaki boş bırakılan alana belirtiniz.

A-Evet B-Hayır

Soru-9. Sendika üyeliğiniz boyunca, üyesi olduğunuz olduğunuz sendikanın demokratik ilkelere göre yönetildiğini düşündünüz mü ?

A-Evet B-Hayır

Soru-10. Sendika üyesi olmanızdan dolayı çalıştığınız kurum ve kuruluşlarca olumlu veya olumsuz geri dönüşler aldınız mı ?

A-Herhangi bir ger dönüş almadım B-Olumlu geri dönüş aldım

C-Olumsuz yönde geri dönüş aldım

Soru-11. Üyesi olduğunuz sendika kuruluşu ülkemizin siyasal gündeminden etkilendi mi ?

A-Evet etkilendi B-Hayır, etkilenmedi

Bu soruyu 1980 öncesinde ve sonrasında sendikal üyeliği olanlar cevaplayacaktır.

Soru-12. 1980 öncesinde üyesi olduğunuz sendikanız 1980 yılı sonrasından nasıl nerece etkilenmiştir.

A-Etkilenmedi B-Etkilendi

Soru-13. 12 Eylül darbesi ile birlikte sendikaların kavuşturmaya uğraması devamında sendikal faaliyetleri nasıl etkilemiştir.

1	2	3	4	5

Soru-14. 12 Eylül Darbesi sonrasında kendiz ve çevrenizin sendikalara bakış açısı değişti mi ?

A-Olumlu yönde değişti B-Olumsuz yönde değişti C-Değişmedi

Soru-15. Üyesi olduğunuz sendikaların demokratik bir işleyişte olduğuna inanıyor musunuz

1	2	3	4	5

Soru-16. Üyesi olduğunuz sendikanın çalışma hayatına ne derece bir katkıda bulunmuştur.

1	2	3	4	5

Soru-17. Çalışma haytanız boyunca çevrenizde siyasal etkilerden dolayı sendikal üyelikten kaçınan oldu mu ?

A-Evet B-Hayır

Soru-18. Üyesi olduğunuz sendikada dilek ve talepleriniz için sizce yeteri kadar önemseniyor mu ?

1	2	3	4	5

Soru-19. Üyesi olduğunuz sendika toplu iş sözleşmesinde sizlerin hakkını yeterince koruyor mu ?

1	2	3	4	5

Soru-20. Üyesi olduğunuz sendikanın ülkemizin siyasal yapısından etkileniyor mu ?

1	2	3	4	5

Soru-21. Üyesi olduğunuz sendikanın memnun olmadığınız kararlar aldı mı ?

A-Evet B-Hayır C-Kısmen

Soru-22. Sendikal üyelikten çıkmayı düşünüyor musunuz ?

A-Evet B-Hayır C-Kararsızım

Soru-23. Üyesi olduğunuz sendikaya üye olmanızın nedeni

A-Kendi isteğim B-İş arkadaşları ile ortak karar

C-Sosyal çevre D-Diğer……..

Soru-24. Üyesi bulunduğunuz sendikanın ülkemiz siyasal hayatından ne derece etkileniyor ?

1	2	3	4	5

EK-1. İntihal Raporu

sendikac_l_k_1-2-3_2_1.docx

ORİJİNALLİK RAPORU

%5	%4	%2	%3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	<%1
2	Submitted to Atilim University Öğrenci Ödevi	<%1
3	www.euroasiajournal.com İnternet Kaynağı	<%1
4	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
5	sedatsen.files.wordpress.com İnternet Kaynağı	<%1
6	www.sekeris.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
7	Submitted to Beykent Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1
8	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	library.ecoei.org İnternet Kaynağı	<%1

10	mafiadoc.com İnternet Kaynağı	<%1
11	tez.sdu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
12	creativecommons.org İnternet Kaynağı	<%1
13	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
14	www.sosyoekonomijournal.org İnternet Kaynağı	<%1
15	Submitted to Ege Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
16	Submitted to Gumushane University Öğrenci Ödevi	<%1
17	Submitted to TechKnowledge Öğrenci Ödevi	<%1
18	isfaw2018.isfaw.org İnternet Kaynağı	<%1
19	www.cumhuriyet.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
20	pubs.sciepub.com İnternet Kaynağı	<%1
21	ets.anadolu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1

22	Submitted to Suleyman Demirel University Öğrenci Ödevi	<%1
23	www.calismatoplum.org İnternet Kaynağı	<%1
24	Jing Wei, Jianjun Zhang, Bofeng Cai, Ke Wang, Sen Liang, Yuhuan Geng. "Characteristics of carbon dioxide emissions in response to local development: Empirical explanation of Zipf's law in Chinese cities", Science of The Total Environment, 2021 Yayın	<%1
25	mohe.gov.sy İnternet Kaynağı	<%1
26	HASEKİ, İsmet Murat and YAŞA, Eda. "Tüketicileri E-alışverişe yönlendiren faktörleri belirlemeye yönelik bir pilot araştırma", TUBITAK, 2010. Yayın	<%1
27	KAYPAK, Şafak. "Yerel yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci demokrasi sürecinde sivil toplum kuruluşlarının önemi", Bülent Ecevit Üniversitesi, 2012. Yayın	<%1
28	acikerisim.dicle.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
29	www.bilgindir.com İnternet Kaynağı	<%1

30	www.intoc.org İnternet Kaynağı	<%1
31	ecotopianetwork.wordpress.com İnternet Kaynağı	<%1
32	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	<%1
33	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
34	www.yumpu.com İnternet Kaynağı	<%1
35	USLU, Ateş. "Avrupa□da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840)", SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, ESENTEPE KAMPÜSÜ, 54187 ADAPAZARI- SAKARYA, 2014. Yayın	<%1
36	YENİSEY, Kübra Doğan. "Sendikal örgütlenmede işkolu esası ve işkolunun belirlenmesi", Birleşik Metal-İş, 2013. Yayın	<%1
37	acikerisim.gelisim.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
38	es.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
39	issuu.com	

İnternet Kaynağı

<%1

40	www.erzincan.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
41	www.sobbiad.mu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
42	Vicente Guerola Navarro. "Impacto del grado de implementación del Customer Relationship Management (CRM) y la Estrategia de Innovación en los resultados empresariales. Aplicación al sector vitivinícola español", Universitat Politecnica de Valencia, 2021 Yayın	<%1
43	"Digital Conversion on the Way to Industry 4.0", Springer Science and Business Media LLC, 2021 Yayın	<%1

Alıntıları çıkart Kapat
Bibliyografyayı Çıkart üzerinde

Eşleşmeleri çıkar < 2 words

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Mehmet Emin Yaşar

Doğum Yeri ve Tarihi:

Öğrenim Durumu: Lisans

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Akdeniz Üniversitei	2014-2018
Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi	Atılım Üniversitesi	2019-

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Mimaray İnşaat San.Tur. ve Tic. Ltd.Şti	Muhasebe ve Finans Uzmanı	2021
Dnz Yol Yapı A.ş	Muhasebe Birim Şefi	2019-2021

Yabancı Diller: İngilizce
Yayınlar:

E-posta:
Telefon:
Tarih: 13.06.2021